

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

STAVEBNĚ HISTORICKÁ CHARAKTERISTIKA SOUBORU STAVEB V OBCI
LIBENICE

Tomáš Louman

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš Louman**
Osobní číslo: **H13387**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Stavebně historická charakteristika souboru staveb v obci
Libenice (okres Kolín)**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování:

Zpracování stručné stavebně historické charakteristiky vybraných historických staveb v Libenicích na okrese Kolín na základě vlastní prohlídky a dokumentace s využitím a) historických mapových podkladů, b) informací v soupisové literatuře, c) dosavadních materiálů památkové péče.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HEROUT, J., Staletí kolem nás, Praha 1963 (a další vydání). KOCH, W., Evropská architektura, Praha 1998. ŠKABRADA, J., Lidové stavby - architektura českého venkova, Praha 1999 a 2003. ŠKABRADA, J., Konstrukce historických staveb, Praha 2003, 2007. Mapa stabilního katastru (čistopis a indikační skica). Soupis památek ... Politický okres kolínský, Praha 1897. UPČ 2, Praha 1978.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc.
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2015**

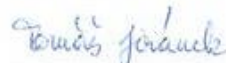
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2016**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2015

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 10. 3. 2017

Poděkování:

Především děkuji panu prof. Ing. arch. Jiřímu Škabradovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost při komunikaci a konzultacích ohledně bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se snaží shrnout historický vývoj dvou úzce souvisejících vesnic ve středních Čechách, v rámci stejného historického katastru, Libenice a Grunta. Cílem práce je základní stavební historický vývoj, který se především soustředí na zachovalou historickou zástavbu v těchto vesnicích.

Annotacion

This bachelor's thesis tries to summarize historical development of two closely related villages in the middle region of Czech, within the same historical cadastre, Libenice and Grunta. The goal of the work is a basic historical development of buildings which primarily focuses on the well-preserved historical buildings in those villages.

Klíčová slova

Libenice, lidová architektura, stříbrná ruda, průčelí

Key words

Libenice, folk architecture, silver ore, front

Obsah

1	Úvod	9
2	Základní informace o obci	12
2.1	Krajina.....	12
2.2	Současná situace	12
3	Historie obce a okolí.....	14
3.1	Pravěké až raně středověké osídlení Libenic a Kolínska.....	14
3.1.1	Slované a návaznost na okolní vsi	16
3.1.2	Stručný vývoj vesnického domu	16
3.2	Historický vývoj obce Libenice a Grunta	17
3.2.1	Libenice.....	17
3.2.2	Grunta.....	19
3.3	Těžba stříbra na Kutnohorsku	20
3.3.1	Počátky těžby spojené se Sedleckým klášterem	20
3.3.2	Vrchol rozkvětu těžby stříbra na Kutnohorsku až po jeho konec.....	23
3.3.3	Těžební práce na Skaleckém a Kuklickém pásmu.....	26
3.4	Sociální skupiny a společnost 18. – 19. století	27
3.4.1	Stručná charakteristika obyvatelstva v 18. století.....	27
3.4.2	Stručná charakteristika obyvatelstva v 19. století.....	27
3.4.3	Protestantská komunita v Libenicích.....	29
3.4.4	Rod Pánů z Libenic.....	31
4	Výpověď katastrů	34
4.1	Josefínský katastr	34
4.2	Stabilní katastr.....	35
4.2.1	Popis map SK obce Libenice	36
4.2.2	Popis map SK obce Grunta	37
4.3	Shrnutí informací z katastrů	37
5	Katalog staveb	38
5.1	Dům čp. 35.....	38
5.2	Dům čp. 40.....	40
5.3	Dům čp. 13.....	42
5.4	Dům čp. 22.....	44
5.5	Dům čp. 14.....	46

5.6	Dům čp. 6.....	47
5.7	Dům čp. 12.....	49
5.8	Dům čp. 10.....	51
5.9	Dům čp. 43.....	53
5.10	Dům čp. 68.....	55
5.11	Dům čp. 23.....	56
5.12	Libenická fara.....	58
5.13	Evangelická škola v Libenicích	60
5.14	Budova veřejné školy v Libenicích	62
5.15	Budova tvrze a pozdějšího renesančního paláce	64
5.16	Toleranční modlitebna v Libenicích.....	69
5.16.1	Exteriér	69
5.16.2	Interiér.....	70
5.17	Budova fary v Gruntě.....	72
5.18	Budova márnice v Gruntě.....	74
5.19	Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě	76
5.19.1	Exteriér	78
5.19.2	Interiér.....	79
6	Závěr.....	82
7	Resumé v anglickém jazyce	84
8	Seznam použitých symbolů a zkratek.....	85
9	Přílohy.....	86
9.1	Mapy a katastry	86
9.2	Lidové stavby fotografie	89
9.3	Budova bývalé tvrze a školní budovy	101
9.4	Sakrální stavby, fary.....	109
10	Seznam použitých pramenů a literatury	120
10.1	Prameny	120
10.2	Literatura	120
10.3	Internetové zdroje.....	121

1 Úvod

Jako téma mé bakalářské práce jsem si zvolil stavebně historickou charakteristiku souboru staveb v obci Libenice. Hlavním podkladem praktické části byly fotografie objektů a historické mapy Stablního katastru (dále jen SK) z roku 1841, které zachycují obec Libenice, osamocený panský dvůr Skalku a vesničku Gruntu. Kromě map SK jsem čerpal také z písemného operátu nejen stablního, ale také josefského katastru, které jsou uloženy ve Státním ústředním archivu v Praze. Dalším zdrojem informací mi byly internetové zdroje, kde jsou publikovány především odborné články z historických časopisů (např. Archeologie ve středních Čechách, Kutnohorsko-vlastivědný sborník atd.) a bakalářské či diplomové práce, které se zabývají okruhy souvisejícími s mým tématem. Převažujícím zdrojem, ze kterého jsem čerpal, byla odborná literatura zaměřující se na historické události a historický vývoj Libenic od pravěku po současnost. K co nejpřesnějšímu popisu této problematiky jsem začal zachycením již pravěké situace okolí Libenic, k čemuž jsem využil také publikace věnované archeologickým výzkumům známých českých archeologů zkoumajícím tuto lokalitu, jako byli např. Bohumil Soudský a Alena Rybová¹. K popisu středověké a novověké situace Libenic a okolí jsem čerpal především od historiků zesnulých i současných, zabývajících se okolím Kolínska a Kutnohorska. Někteří z nich působí v současnosti v místních regionálních muzeích (Ladislav Jouza, Josef Vávra, Jaroslav Bílek). Druhá část odborné literatury se soustředí na problematiku popisu obecné architektury, konkrétních vesnických staveb a historických konstrukcí. I když prací s těmito tématy naštěstí poslední dobou přibývá, stále jich není dostatek a jejich rozdílná úroveň občas ztrácí na věrohodnosti a kvalitě děl. Další slabinou je špatná dostupnost těchto publikací a praktická nemožnost využití zahraničních zdrojů. Každá země a každý region zažívaly rozlišné konstrukční inovace a tak jen můžeme porovnávat a odlišovat konstrukční rozdíly našich a zahraničních lidových staveb. Jako možná vodítka přesnější rekonstrukce starých staveb by mohly sloužit staré kresby a veduty, kterých se však pro vesnické prostředí nezachovalo mnoho, nebo již dávno neexistují. Posledním zdrojem mi byly pořízené fotografie staveb, sloužící k popisu jejich vnějšího vzhledu a historických konstrukcí, spolu s konfrontací s historickými mapami SK, které jsou významným přínosem k detailnějšímu poznání historických staveb. K užití správného

¹ RYBOVÁ, Alena; SOUDSKÝ, Bohumil. Libenice – keltská svatyně ve středních Čechách. Praha. 1962.

názvosloví konstrukčních prvků a stavebního vývoje vesnických staveb mi pomáhaly publikace Jiřího Škabrady² a Jaroslava Herouta³.

Tuto práci jsem si vybral, abych zdokumentoval stav historických staveb v jedné z obyčejných vesnic ve středních Čechách. Můj popis se tedy soustředil na dosud převážně nepopsané a veřejně neznámé objekty. Zaměřil jsem se na historické obytné vesnické domy a vybavení vsi (kostely, školy, fary...).

Libenice je malá ves ve středních Čechách rozprostírající se mezi Kolínem a Kutnou Horou. Jak svědčí archeologické výzkumy z okolí, osídlení v oblasti Libenic je patrné již od neolitu přes Kelty až po Slované. Dříve měla tato lokalita dnes již pro nás neznámý kultovní význam. Proč bylo toto místo tak důležité? Na toto téma si klademe spoustu otázek, na které už však pravděpodobně jen stěží nalezneme odpovědi. Do své práce jsem mimo Libenic zahrnul také sousední vesničku Gruntu. Libenice a Grunta jsou si topograficky poměrně dosti blízké a zároveň se vždy vzájemně doplňovaly. I když v Libenicích bylo vrchnostenské sídlo, byla zde absence katolického kostela, který stával vždy v Gruntě. O využívání grunteckého kostela libenickými občany svědčí i renesanční náhrobní desky panského rodu sídlícího v Libenicích, které jsou umístěny v kobce Kostela Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě. Ve své práci jsem chtěl poukázat také na to, že v průběhu dějin ztrácely nebo rostly na významu země nejen jednotlivé vesnice, ale i města, jakým byla např. Kutná Hora. Když Kutná Hora zažívala vrchol své slávy díky místním těžebním pracím, stály Libenice v centru tohoto dění. Ve středověku byly Libenice významnější vesnicí, než je tomu dnes. Důkazem je například přítomnost středověké tvrze, která byla později přestavěna v renesanční palác. I přes svůj špatný technický stav zůstává důležitou součástí jádra obce.

Svou práci jsem rozdělil do dvou částí. První část se zabývá historií obcí Libenice a Grunta a zachycením historických souvislostí v návaznosti na své okolí. Zabývám se zde například těžebními pracemi v Kutné Hoře a jejím okolí (Grunta), ovlivňovaly totiž přímo i nepřímo vývoj těchto dvou vsí. Snažil jsem se také nalézt informace o místních komunitách, které zde žily a utvářely směr, kterým se vesnice později vyvíjela. Významnou komunitou ve středověku zde byl měšťanský erbovní rod s přídomkem „páni z Libenic“, kteří se zasloužili o

² ŠKABRADA, Jiří. Konstrukce historických staveb. Praha, 2003. ISBN 80-7203-548-7.

³ HEROUT, Jaroslav. Slabikář návštěvníků památek. Praha. 1980.

renesanční přestavbu původně gotické tvrze. Početnou komunitu v pozdním novověku tvořili protestanti, po kterých je zde dodnes mnoho viditelných stop. Druhá, praktická část, představuje katalog historických staveb v obci s využitím nejen mapového, ale i textového operátu SK. Mým cílem je zdokumentovat místní historickou zástavbu, co nejlépe ji charakterizovat a zařadit do období svého vzniku. Katalog obsahuje nejen vesnickou lidovou architekturu (převážně 19. století), ale i panské sídlo a sakrální stavby, mezi kterými dominuje největší vesnický kostel svého druhu ve střední Evropě. Nejdetailněji byla možnost vykreslit situaci vývoje v 19. století díky dostupnosti hned dvou map, čistopisu a indikační skici, do které byly zakresleny pozdější přestavby, které jsou již mnohdy identické s dnešní situací. V obrazové příloze jsou domy zachyceny na fotografii spolu s výřezy půdorysů objektů z historických map SK v porovnání s výřezy ze současných map. Převážná většina vybrané historické zástavby je konfrontována s mapami SK.

Dnes je vesnice poměrně opomenutá a lidem celkem neznámá. Svým popisem a fotografiemi jsem se snažil zachytit dnešní stav libenické historické zástavby a pokusil se zanechat malý odkaz pro budoucí generace, jelikož i historické stavby prochází proměnami nebo bohužel dokonce zániknou. Většina místní historické zástavby je poměrně ve špatném stavu a mnoho lidí si neuvědomuje, že i v těchto malých, na první pohled nevýznamných stavbách, spočívá také naše kulturní dědictví.

2 Základní informace o obci

2.1 Krajina

Kolínsko se nachází na nejsevernějším výběžku jihočeské vysočiny prahorní. Od hory Kaňk (353 m n. m.), od Vysoké (471 m n. m.), výšin u Lošan a u Křečhoře se území Kolínska svažuje k severu do Polabské nížiny. Krajinu kolem Kolína tvoří rozlehlá rovina – jedno velké široké a mělké údolí Labe. Hlavním krajinotvorným prvkem je voda. Jako celou Českou křídovou tabuli, tak i tato území silně ovlivnila přítomnost moře v pozdních druhohorách. Široký pruh podél řeky leží na podloží štěrkopískových teras a je překryt říčními náplavami. Z těchto naplavenin na severovýchodě za řekou vypínají písečné i opukové hrboly a stráně, které dosahují např. u Konárovic 235 m n. m. a u Ohař 268 m n. m. Člověk měl vždy na ráz krajiny velký vliv. Díky snížení hladiny podzemní vody v důsledku odčerpávání vyschlo několik menších toků a zmizely lužní lesy. Krajinu tak ovládlo zemědělství a město průmysl.

2.2 Současná situace

Obec Libenice leží v okrese Kolín a patří pod Středočeský kraj. Příslušnou obcí s rozšířenou působností je okresní město Kolín. Obec Libenice se nachází asi sedm kilometrů jihovýchodně od Kolína v průměrné výšce 212 m n. m. Katastrální výměra obce je 541 hektarů.

Dle českého statistického úřadu žilo v obci k 31. 12. 2014 294 obyvatel. Průměrný věk obyvatelstva je asi 41,6 let. Podle sčítání Českého statistického úřadu v roce 2011 je ve vsi 116 domů.

Libenice leží asi 1 km jihozápadně od silnice první třídy číslo 38, která zajišťuje spojení obce s okolními městy (Kolínem, Nymburkem, Kutnou Horou, Čáslaví a Havlíčkovým Brodem). Do obce vede silnice třetí třídy. Železniční doprava v Libenicích chybí. Nejbližší zastávkou ve vzdálenosti asi 3,5 km je Hlízov, který leží na trati č. 230 z Kutné Hory do Kolína. Autobusovou dopravu zajišťuje dopravce ARRIVA Východní Čechy, a. s. Pravidelná linka spojuje Libenice s Kutnou Horou a Kolínem.

K využití volného času je v obci k dispozici obecní knihovna a hřiště. K lepší životní úrovni obyvatel obce přispívá plynofikace i využívání veřejného vodovodu. Ve fázi příprav je i projekt společné kanalizace. V obci je také hospoda, prodejna potravin, kostel a hřbitov.

V roce 2011 byl v obci založen „Libenický okrašlovací spolek“, jehož cílem je udržovat a propagovat historické dědictví, chránit a zvelebovat životní prostředí a pořádat či propagovat společenské události.

Významnou osobností narozenou v Libenicích byl básník a autor pohádek Judr. Josef Košín z Radostova (1832-1911). Za zmínku také stojí, že v roce 1850 přijal pozvání na posvícení v Libenicích Karel Havlíček Borovský, který v té době pobýval v Kutné Hoře.

3 Historie obce a okolí

3.1 Pravěké až raně středověké osídlení Libenic a Kolínska

Kolínsko se rozprostírá v rozsáhlé rovině, která je složena z různých naplavenin, průměrně jsou až 200 metrů vysoké. Z těchto naplavenin se na severovýchodě za řekou Labe vypínají písčnaté i opukové hrboly a stráně. V pravěku bývalo toto území velmi lesnaté a močálovité. Ještě v 16. století byly labské břehy plné malých jezer. Důkazem stojatých vod v této oblasti je například název zaniklé vsi Jezeřany u Veltrub. V rovinném terénu u Velimi a Pňova se pod ornici nacházejí pařezy ohromných dubů a dokonce i zuby velkých zubrů a ostatní zvěře. Od nich je zase nejspíše odvozeno jméno osady „ve Klích“.⁴

Četné archeologické nálezy z širokého okolí dokazují, že krajina kolem Kolína byla již v době pravěku brzy obydlena. Vyskytují se zde i celkem hojné stopy po keltských Bójích, kteří se do Čech dostali během 6. stol. př. n. l.⁵ a zhruba po šesti stech letech zase ze země odešli. Z této doby pochází většina bronzových předmětů, které se zde našly. Keltové pak byli vystřídáni bojovnými Markomany, kteří se do naší země dostali zhruba na počátku letopočtu a pobýli zde zhruba pět set let. Díky obchodům, válečným kořistem a střetům s římským impériem se k nám dostaly např. i římské mince a jiné středomořské předměty.

Jižně od Libenic je krajina mírně vlnitá. Nad Libenicemi se tyčí kopec nazývaný Kaňk (350 m n. m.). Vrch Kaňk představoval pro pravěké obyvatele jakýsi orientační bod a zároveň vhodné místo k sídlení. Mezi Libenicemi a Kaňkem bylo během archeologického výzkumu odkryto asi 30 objektů keltského osídlení.

Jedno z nejzajímavějších nalezišť bylo lokalizováno u současné usedlosti Skalka, která se nachází při hlavní silnici Čáslav-Kolín, poblíž vesnice Libenice. V pozdním novověku zde stával panský dvůr. Toto místo je podle archeologických situací osídleno již od mladší doby kamenné. Přímo pod tzv. Skalkou a v okolních polích byla archeologickým výzkumem lokalizována pravěká obydlí a hroby jejich obyvatel. Nacházela se zde poměrně rozsáhlá laténská sídliště i s nálezy římských mincí. K jednomu z nejvýznamnějších nálezů z této

⁴ VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem do roku 1618. vyd. Praha, 2014. s. 7. ISBN 978-80-257-1283-2.

⁵ VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem do roku 1618. vyd. Praha, 2014. s. 8. ISBN 978-80-257-1283-2.

oblasti patří metalurgické zařízení (pec) s deseti kilogramy strusky z období 2.-1. stol. př. n. l.⁶

Nejznámější „keltský“ nález byl objeven o 800 metrů západněji, blíže k Libenicím, v místech, dnes již opuštěné tržnice. Tato tržnice vznikla na zpevněné ploše z roku 1959, kdy byl terén záměrně upraven za účelem vážení a skladování cukrovky pro kolínské cukrovarny. V rámci skrývky zeminy zde byl proveden archeologický výzkum, který odhalil dům lichoběžníkového půdorysu patřící kultuře s vypíchanou keramikou z mladší doby kamenné. Dům měl sloupovou konstrukci, uvnitř byl bíle omítnutý vápnem a malovaný šedou hlinkou. Dále zde byly odkryty další dva domy a objeven jeden podivuhodný nález. Jednalo se o velký obdélníkový útvar ohraničený mělkým příkopem o rozměrech 80x20 m⁷, uvnitř s osamoceným laténským kostrovým hrobem ženy. V jihovýchodní části opevněného areálu bylo zjištěno soujámí s dalšími jámami po kůlech, s pohřbeným dítětem, neúplnými dětskými kostrami, kostmi koně, kozy, ovce a prasete. Do jeho horní části byla povalena kamenná stéla.⁸ Replika, či spíše novodobá kamenná plastika stély, je dnes umístěna na návsi v obci Libenice a připomíná tak dávnou minulost tohoto kraje. Alena Rybová a Bohumil Soudský již v roce 1962 publikovali ve své knize *Keltská svatyně ve středních Čechách*⁹ tento nález, který prezentovali jako ojedinělou keltskou svatyni tohoto druhu v Čechách. Tato tzv. „svatyně“ vykazovala veškeré paleoastronomické aspekty a pohřbená žena, nalezená v tomto objektu, byla považována za jakousi keltskou kněžku¹⁰, která zde byla pohřbena někdy ve 4.-3. stol. př. n. l. s bohatým souborem bronzových nálezů (náramky, nánožníky, bronzová spona musningenského typu s diskovitou patkou, stříbrným a bronzovým prstenem, 14 skleněnými a jantarovými korálky a dvěma hrudkami včelího vosku, který sloužil jako pomůcka k usmiřování Bohů během rituálních obřadů).

Dnes je již tato interpretace zpochybněna. Roku 1995 Jiří Waldhauser předložil řadu důkazů, které nasvědčovaly tomu, že se jednalo spíše o svatyni germánskou z období konce doby římské až počátku období stěhování národů a také, že se v prostoru svatyně nachází starší laténský hrob, který však s ohrazením ani kamennou stélou nesouvisí. Zdá se, že objekty byly nesprávně pospojovány a tak interpretace objektů může být jiná. Nasvědčují

⁶ VALENTOVÁ, Jarmila. Hutnická pec z doby laténské z polohy Libenic-Skalka, okr. Kolín. In: *Archeologie ve středních Čechách* 6/2, 2002. S. 351-361. ISSN: 1214-3553.

⁷ RYBOVÁ, Alena – SOUDSKÝ, Bohumil. *Libenice-keltská svatyně ve středních Čechách*. vyd. Praha, 1962. s. 19.

⁸ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. vyd. Praha. 1960. s. 137.

⁹ RYBOVÁ, Alena – SOUDSKÝ, Bohumil. *Libenice-keltská svatyně ve středních Čechách*. vyd. Praha, 1962.

¹⁰ RYBOVÁ, Alena – SOUDSKÝ, Bohumil. *Libenice-keltská svatyně ve středních Čechách*. vyd. Praha, 1962. s. 268-273.

tomu i nálezy germánských nákrčníků. Diskutovalo se i o tom, že hrob ženy mohl být uložen do současného či staršího ohrazeného areálu, záměrně v blízkosti kamenné stély, tedy pravděpodobně zde stojícího neolitického či eneolitického menhiru.

3.1.1 Slované a návaznost na okolní vsi

Po odchodu Keltů a Germánů byly, již v 5. století našeho letopočtu, Čechy v samojediné držbě slovanských kmenů. Slované, žijící v okolí Kolínska, patřili ke kmeni Zličanů. Názvy nejstarších slovanských osad jsou odvozeny od jmen praotců: Velim (Velen), Chotěnice (dříve Chocemice - Choten), Radovesnice (dříve Radovesice – Radoves), Ratiboř (Ratiboř), Kořenice (Kořen), Bohúňovice (Bohůň), Libenice (Ljuben), Sendražice (Séndrah), Bělusice (Bělúh), Radhostice (Radhost). Tyto vsi často stojí na velmi úrodných výšinách poblíž toku Labe.¹¹

Později, až kolem 10. století, vznikaly osady nové. Původní sídla byla již přeplněna a tak se nadbytkové obyvatelstvo usazovalo na nových lesních klučinách. Tyto nově založené vsi se již nenazývaly jmény slovanských praotců. Dostávaly jména buď podle polohy osady, zaměstnání nebo přezdívky (Nebovidy od „nebe viděti“, Štítary - vyráběli se zde štíty...). Další vlna nově zakládaných vesnic přišla potom během 12. - 13. století, kdy stávající vesnice byly opět přelidněny a hrnula se k nám vlna německých kolonistů.

3.1.2 Stručný vývoj vesnického domu

Nejstarším typem vsi je tzv. shluková ves. Jedná se o nepravidelné uspořádání domů ve shluku při sobě. Koncem 12. až počátkem 14. století u nás prošly vesnice zásadní změnou. Rozptýlenou či shlukovou sídelní strukturu pomalu nahrazovaly v půdorysu pravidelně rozvržené vesnice s vyměřenou návší.

Vedle roubených domů se objevují i kamenné konstrukce. U vesnických domů se stává typické trojdílné uspořádání (jizba, síň, komora). Trojdílný komorový dům se stal základem lidové architektury až do 19. století. Pro lidovou architekturu před 19. stoletím byly typické roubené přízemní domy s doškovou střechou a bedněným štítem s kabřincem. Jako ochrana proti ohni se používala hliněná mazanina na stěny.¹² V první polovině 19. století bylo vydáno několik protipožárních nařízení, podle kterých se mohlo nadále stavět jen z nehořlavých materiálů. To znamenalo z cihel nebo kamenů a s taškovou či břidlicovou

¹¹ VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem do roku 1618. vyd. Praha, 2014. s. 8-9. ISBN 978-80-257-1283-2.

¹² PLEMROVÁ, L. – NOVÁKOVÁ, A. – ČERNÁ, M. – HEMERKOVÁ, M. Lidová architektura v české republice: setkání a prezentace prací středoškolských studentů na ČVUT. Praha, 2015. Gymnázium Jana Nerudy v Praze. s. 15.

krytinou. Staré dřevěné stavby tak byly nahrazovány novými zděnými. Tradiční vesnická architektura se nechala inspirovat především barokními slohovými inovacemi. Největší rozmach baroka v lidové architektuře totiž nastal teprve od počátku 19. století. Kolem poloviny 19. století dochází ke změně vytápění od nepřímého systému na přímý. Vznikaly nové tahové komíny, které výrazně zlepšovaly odtah dýmu. S novým vytápěním byly přebudovávány černé kuchyně, které ztrácely svůj význam. Ke konci 19. století se stává oblíbená architektura připomínající nádražní vzhled budov s vaznicovými krovky. Nepříznivým obdobím byl pro lidovou architekturu komunismus se svými zničujícími důsledky.

3.2 Historický vývoj obce Libenice a Grunta

3.2.1 Libenice

Obec Libenice a její okolí bylo podle archeologických nálezů osídleno již v pozdním neolitu. Oblast je především spojena s etnikem Keltů a Germánů, po kterých jsou zde nalézány četné stopy. Zda patřila prastará svatyně nalezená v Libenicích Keltům či Germánům není tak podstatné, neboť v našich zemích nemá tato svatyně analogii. Vybízí to však k zamyšlení, zda v těchto místech kdysi nebylo nějaké kulturní centrum či kultovní místo pro nás nejasného významu.

Z výše uvedených poznatků vyplývá, že Libenice mají prastarý slovanský původ a dřívější název vsi zněl Ljubenice. Název nese jméno po některém ze slovanských praotců a v tomto případě je tedy odvozeninou jména Ljuben. První písemná zmínka pochází z roku 1142¹³, z doby, kdy vesnice s okolím spadala pod Sedlecký klášter v Kutné Hoře. Klášter si tyto statky držel až do roku 1396, kdy byla ves spolu s dvorcem prodána Václavu IV. a nadále tak patřila ke královskému majetku. Václav IV. zde nechal někdy po roce 1396 vystavět nevelkou gotickou tvrz s opevněním¹⁴. První písemná zmínka o tvrzi pochází z roku 1437, nicméně přítomnost královského purkrabí Martina ze Soutic je zaznamenána již roku 1401. Tvrz zde vznikla jako obydlí a opora pro budoucí nižší šlechtu a také plnila svůj fortifikační element, jakožto útočiště prostého lidu v neklidných časech. Když byl roku 1421 během husitské revoluce zničen Sedlecký klášter, rozhodl se císař Zikmund Lucemburský o rok později panství i s tvrzí zastavit¹⁵. Jako první byly Libenice zastaveny roku 1422 Eringerovi

¹³ Hradý, Libenice [cit. 2016-27-12] URL: <http://www.hradý.cz/?OID=5517>

¹⁴ Hradý, Libenice [cit. 2016-27-12] URL: <http://www.hradý.cz/?OID=5517>

¹⁵ VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem do roku 1618. vyd. Praha, 2014. s. 78. ISBN 978-80-257-1283-2.

ze Steinsheimu a poté se zástavní držitelé rychle měnili. Roku 1437 byly Libenice s okolím zastaveny Hanuši z Rychnova, roku 1440 Hynku a Pavlovi ze Zaloňova. Roku 1498 zastavil král Vladislav Libenice do držby Bohuše Kostky z Postupic a roku 1499 Janu Janovskému ze Soutic. Chvilí nato spadly do držby Janu z Prácheňan, který se podílel na vzniku kroniky, dnes již známé jako *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*¹⁶. Roku 1505 získal panství do držby Bohuslav Lorecký ze Lkouše. Roku 1524 byla ves odkoupena Kateřinou z Lichtenberka, což byla vdova po Burjanovi Trčkovi z Lípy. O šest let později, tedy roku 1530, se Kateřininým zástupcem stal Jan Starší Trčka z Lípy, který se rozhodl roku 1538 místní tvrz i se vsí prodat Václavu Popelovi z Vesce. Z roku 1539 máme zmínku o dovážce „*libeznického piva*“¹⁷ do Kutné Hory. Z tohoto údaje je patrné, že v Libenicích byl v této době přítomen pivovar, o kterém se však nedochovaly žádné jiné informace. Václav Popel z Vesce Libenice postoupil roku 1540 Jindřichu Smíškovi z Vrchovišť, ten byl však ještě téhož roku zabit a statek spadl na jeho syna Beneše Libenického z Libenic. Brzy získali přídomek „Páni Libeničtí z Vrchovišť“. Beneš Libenický z Libenic se dokonce roku 1553 účastnil Českého sněmu, ale brzy nato však zemřel jako bezdětný a tak se panství ujal jeho bratr Jan Libenický se svojí manželkou Annou Kamejskou ze Lstiboře. Jan Libenický z Vrchovišť se ujal přestavby tvrze ve které sídlil. Na renesanční přestavbu tvrze si najal italského mistra Gabriela Vlacha.¹⁸ Z původní stavby vznikl trojkřídový palác se zachovalým opevněním. Poslední členové rodu Libenických z Vrchovišť byli pohřbeni v grunteckém kostele Panny Marie, kde jsou do dnešní doby zachovány tři náhrobní desky z let 1589, 1591 a 1594.

Roku 1593 vykoupil císař Rudolf II. libenický statek ze zápisné držby Vratislava Libenického z Vrchovišť za 7500 tolarů a ustálil tak hranice kolínského panství¹⁹. V roce 1611 však byly Libenice opět odloučeny od kolínského panství zásluhou hejtmana Martina Vilheina z Vustenova, nicméně roku 1618 byly zpět připojeny ke Kolínu. Roku 1643 vyhořela část vesnice spolu s tvrzí, která se po tomto incidentu nejspíše proměnila v hospodářskou budovu dvora, která byla v průběhu dalšího století rozšiřována. Roku 1778 zrušila císařská správa císařský dvůr Libenice a pozemky nechala rozdělit pro jednotlivé rodiny, což zapříčinilo velké rozšíření vesnice. Od této doby se už z větší části o rozvoj vesnice zasluhovali sami místní obyvatelé. Roku 1801 zde byla vybudována jednotřídní veřejná škola,

¹⁶ MIKULEC, Jiří (ed.). Mikuláš Dačický z Heslova: Paměti. Praha. 1996.

¹⁷ PEJŠA, Jaroslav – STRKANEC, Milan. Historické pivovary kolínska. vyd. Praha, 2011. s. 18 ISBN 978-80-01-04782-8

¹⁸ ŠIMEK, T. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, vyd. Praha, 1989. S. 262.

¹⁹ VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem do roku 1618. vyd. Praha, 2014. s. 146. ISBN 978-80-257-1283-2.

kteřá byla později rozšířena na dvoutřídni. Dřívě děti musely navštěvovat veřejnou školu na Kaňku. S růstem nekatolického obyvatelstva se obec začala kulturně rozvíjet. Roku 1827 byl v Libenicích vystaven první kostel, správně označován jako toleranční modlitebna. Po prohlášení plné náboženské rovnoprávnosti v roce 1861 byla naplánována novostavba školy. Škola byla určena pro žáky evangelického vyznání a byla postavena roku 1863. Obě školy v Libenicích ztratily svoji funkci v průběhu 20. století.

3.2.2 Grunta

Je třeba se také zmínit o malé vsi Grunta, která leží jižně od Libenic a v minulosti byla její historie úzce spjata s Libenicemi. Podle archeologických nálezů byla také tato oblast osídlena již v pozdním neolitu a dokonce přes Gruntu vedla obchodní stezka, tzv. Haberská. Obci dominuje monumentální pseudorománská bazilika s dnes terasovými polnostmi, bývalým vinohradem. Na rozdíl od Libenic nemá Grunta slovanský původ. Vznikla jako hornická osada v období středověku. Původní název vsi zněl „Grunt in Marie“ nebo „Vallis Beatae Mariae“, což znamená „údolí“ či „Důl Panny Marie“. Na přelomu 19. a 20. století se vžil název Grunta.

První písemná zmínka o Gruntě pochází z latinsky psané obchodní smlouvy z 13. května 1305. Tento dokument uvádí, že jakýsi Mikuláš Pikner, Ratmír Čáslavský a Jan z Rosenthalu, kteří těžili stříbrnou rudu poblíž kostela Panny Marie, postupují na tomto místě 4 lány polí kutnohorskému měšťanovi Jindřichu Grošovi na zřízení nové štoly. Díky této listině máme doloženo znění původního názvu obce, dále existenci kostela Panny Marie, fakt, že se zde již v tu dobu těžilo stříbro a máme důkaz o vzniku tzv. kuklické štoly (ústí této štoly se nachází kousek od vesnice a vedla přes Kuklík až k Vlčím horám.) Vesnice byla pravděpodobně založena za vlády Přemysla Otakara II. a vznikla díky německým havířům někdy v polovině 13. století, když se zde ve větší míře začala těžit stříbrná ruda. Zde vytěžená ruda se zpracovávala v hutích, které byly přímo v obci. Dle dobových záznamů byly měchy na huti poháněny koňmi a využívala se voda, která vytékala přímo z kuklické dědičné štoly a utvořila uprostřed vsi studánku, která je zde dodnes. Během tavení rud, kdy se oddělovalo čisté stříbro, vznikal také odpad v podobě strusky a škváry. V průběhu těžby v 14. - 16. století se ho nahromadilo přibližně 100 – 120 tisíc tun. Tento struskovitý odpad je kruhovitě rozložen kolem silnice vedoucí z Kutné Hory do Kolína a také v jihozápadním okraji vsi. V současné době jsou tyto haldy pokryty zhruba jedním metrem vysoké vrstvy zemědělské půdy. Odpadní materiál byl použit i na zpevnění okolních cest a na výstavbu silnic.

Prvním majitelem Grunty a zároveň Libenic, jelikož tyto dvě vesnice jsou spolu úzce spojené, byl sedlecký cisterciácký klášter. Roku 1396 odkoupil ves král Václav IV. Po jeho smrti, tedy od počátku 14. století, Grunta často střídá své majitele. Dostává se tak do rukou významných českých šlechtických rodů, jako jsou Kostkové z Postupic a Trčkové z Lípy. Roku 1540 získávají Libenice s Gruntou Smíškové z Vrchovišť, kteří patřili k významným kutnohorským měšťanským rodům. Záhy získali přídomek „Páni Libeničtí z Vrchovišť“. Tyto majetky si Libeničtí drží téměř 50 let a členové rodu jsou pohřbeni v místním kostele. Roku 1593 vykoupil císař Rudolf II. libenický statek s Gruntou za 7500 tolarů ze zápisné držby Vratislava Libenického z Vrchovišť a připojil ho ke kolínskému panství. Roku 1612 vesnice vyhořela, údajně se oheň rozšířil z pece jednoho z domů, kde se právě pekly koláče. Od roku 1616 je ves opět císařským komorním majetkem a na několik staletí se stává součástí kolínského panství. Po Třicetileté leté válce byla roku 1654 vesnice zcela zdevastována a zbyla zde jedna jediná usedlost. V průběhu 19. století se však vesnice opět rozrostla. Grunta spadá od druhé poloviny 19. století pod kolínský okres.

3.3 Těžba stříbra na Kutnohorsku

3.3.1 Počátky těžby spojené se Sedleckým klášteřem

Kutnohorsko patřilo nejen k nejvýznamnějšímu hornickému revíru v Čechách, ale i v celé Evropě. Místní dolování se nejvíce rozmohlo mezi 13. – 14. stoletím. Velká ložiska stříbra pod povrchem země dala podnět ke vzniku města. Během raného středověku stříbro sloužilo pouze k výrobě šperků a různých uměleckých předmětů, ale později sehrálo stříbro nesmírně důležitou roli, jelikož se stalo základem měnové soustavy. Záhy se díky těžbě stala Kutná Hora jedním z hlavních zdrojů politické moci českých králů. Brzy po svém rozkvětu bylo město obdarováno množstvím privilegií a svobod a postupně se vymanilo z pravomocí podkomořího a podléhalo přímo králi. Veškerá hlavní produkce stříbra pocházela z období 13. – 17. století, kdy tvořilo stříbro ekonomickou a politickou moc Českých zemí a Kutná Hora se díky tomu stala politickým soupeřem samotné Prahy. Kutnohorský revír vyprodukoval celkem přes dva tisíce tun stříbra, zatímco jiné hornické revíry, jako např. jáchymovský či jihlavský, vyprodukovaly jen sedm set až osm set tun stříbra. Bohatství města se brzy odrazilo i na architektonické výstavbě, kdy zde vznikla řada unikátních staveb. Z malých spojených osad a dřevěných kaplí se město proměnilo v jedno z největších českých center s novými kamennými kostely a stavbami. Nejmonumentálnější ukázkou prezentující bývalé bohatství města je chrám sv. Barbory a Vlašský dvůr. Hornictví na Kutnohorsku během téměř tisícileté tradice procházelo jak obdobím velkého rozkvětu, tak hlubokými krizemi. Dnes jsou

největším problémem propadající se staré šachty, které dosahují hloubky až dvě stě metrů. Po zrušení hornického provozu bylo mnoho dolů zavezeno především odpadem z bývalých okolních hald, nicméně stlačování a vyplavování čas od času vytvoří velké krátery. Tyto šachty jsou nejvíce nebezpečné v místech osídlení, neboť porušení terénu může vést k poškození nadzemních objektů.

Dodnes se vedou stále spory týkající se začátků kutnohorského hornictví. Do diskusí se zapojili nejen historikové, ale i geologové, numismatici a další odborníci. Podle starších názorů je počátek kutnohorského dolování stříbra spojen s místním sedleckým klášteřem a datován k polovině 13. století. Podle pověsti objevil sedlecký mnich Antoň na vinicích ze země vystupující „tři stříbrné proutky“²⁰. Tato pověst byla poprvé sepsaná v roce 1464 Martinem z Tišnova a je datována do konce 13. století. Dle nejnovějších poznatků o dějinách hornictví a numismatiky je však stále častěji dolování v Kutné Hoře řazeno už do 10. století. Tuto domněnku podepírá i fakt, že již před tisíci lety byla potvrzena existence slavníkovské mincovny v blízkém Malíně. Analýzy slavníkovských ražeb v porovnání s přemyslovskými ražbami však nepřinesly uspokojující odpovědi. Opomenut byl totiž fakt, že materiál, použitý k ražbě malínských denárů byl získáván z jiných rudných ložisek s vyššími obsahy stříbra, než se nacházejí v Kutné Hoře. Tzv. rejzské pásmo poblíž Malína se však místy vyznačovalo vysokou kovnatostí s vyššími obsahy stříbra a pod vlivem těchto vyšších příměsí mohlo docházet k odchylkám mincovního materiálu. Je tedy možné, že již dříve před 13. stoletím se toto místo stalo předmětem omezené těžby. Pro těžbu již v 10. století existují také technologické předpoklady. Svědčí o tom vysoká úroveň ve výrobě stříbrných šperků a také numismatické výzkumy, které označily přemyslovské a slavníkovské denáry za dokonalé jak vzhledem, tak zpracováním. Je tedy opravdu možné, že slavníkovská mincovna v Malíně využívala ložiska rejzského pásma. Tuto hypotézu zastává Radecký a R. Turek.²¹

Samotné založení sedleckého klášteřa je také podezřelé. Klášteřy byly totiž budovány v málo osídlených oblastech se záměrem zemědělské kultivace a přilákání nového obyvatelstva. Místní sedlecký klášteř však vznikl v poměrně hustě zabydlené oblasti, navíc s vysoce rozvinutým zemědělstvím. Klášteř získal řadu vesnic z blízkého okolí: Bylany, Malín, Libenice, Hlízov, Kačinu, Sedlec, Přitoky, Hořany atd., později pak založené hornické obce Gruntu, Kaňk, Roveň a samotnou Kutnou Horu. Otázkou je, proč tedy vznikl klášteř

²⁰ BÍLEK, Jaroslav. Kutnohorské dolování 9. Historický přehled k problematice poddolování, hald a vrchlické přehrady. vyd. Kutná Hora, 2001. s. 3. ISBN 80-86406-15-6.

²¹ BÍLEK, Jaroslav. Kutnohorské dolování 9. Historický přehled k problematice poddolování, hald a vrchlické přehrady. vyd. Kutná Hora, 2001. s. 3-4. ISBN 80-86406-15-6.

v této oblasti? Hlavním důvodem vzniku kláštera musela být existence ložisek se stříbrnými rudami. Tento názor jako první vyslovil O. Leminger již roku 1924. Sedlec přirovnal k jiným klášterům náležícím k morimondské linii, která se aktivně věnovala hornictví. Jsou to např. kláštery Walkenried na Harzu, Altenzelle u Freiberga a Lubuš v Lehnicku. Některé z klášterů měly dokonce své vlastní odborníky zabývající se báňským provozem a hutnictvím. Cisterciácký klášter Altenzelle v Alsasku měl mezi řeholníky skalníky, zabývající se hornictvím a dokonce svého vlastního perkmistra již v roce 1241. Samotné zpracování rudy vyžadovalo specifické znalosti prubířství, chemie, tavení v pecích a hutnických přísad. Do té doby, než dosáhla města takové úrovně, aby byla schopna řešit všechny otázky ohledně procesů těžby, zabezpečovaly tyto vědomosti především kláštery. Již z 12. století se nám zachoval rukopis presbytera cisterciáckého kláštera z Altenzelly Theofilla. Ve svém díle „Schedula diversarium“ se kromě jiného zabývá oddělováním kovů a jejich hutněním. Není tedy pochyb, že členové sedleckého kláštera zvládali technické a technologické znalosti ohledně výroby stříbra. Sedlecký klášter byl totiž také v úzkém styku s klášterem v Altenzelle²². Majetky klášterů v podstatě patřily panovníkovi a zároveň mu tedy pomáhaly zajišťovat exploataci rudných ložisek a vlastnická práva. Sedlecký klášter i přes své úbytky disponoval velkými finančními prostředky. Ty mohly pocházet jediné z účasti na dolování, ať už přímém či nepřímém. Během 13. a 14. století se tedy Sedlecký klášter významnou částí podílel na dolování zdejších stříbrných ložisek. Zpočátku nejspíše jen organizačně a technologicky, ale později již jako vrchnost vlastníci podíly z dolování. V této době klášteru plynuly značné sumy z urburních dávek a z daní, které byly odváděny z hornických nemovitostí. Z výše uvedených souvislostí můžeme vyvodit těžko pochopitelné založení sedleckého kláštera roku 1142 v blízkosti rejzského pásma a samotné malínské mincovny.

Hornická činnost byla započata v údolí Vrchlice, v oblasti Kuklíku a na okraji Kaňku, kde byly jako první nalezeny stříbrnosné žíly, které sahaly až k povrchu. Postupným odkrýváním rudných ložisek se horníci stále dostávali do větších hloubek. Hornické centrum bylo poměrně rychle pokryto malými hornickými osadami, které se časem spojily v jeden celek a vytvořily město. Zvěsti o místním bohatství stříbra se rychle šířily nejen po českých zemích, ale i po zemích sousedních. Tak přilákaly do města různé báňské podnikatele z místních i zahraničních měst. Dochovaná listina z 15. 11. 1289 popisuje jednání měšťanů Kolína a Čáslavi o účasti na hornické činnosti v Kutné Hoře. Obě města pomáhala při

²² BÍLEK, Jaroslav. Kutnohorské dolování 9. Historický přehled k problematice poddolování, hald a vrchlické přeprady. vyd. Kutná Hora, 2001. s. 5-7. ISBN 80-86406-15-6.

vyměřování a evidenci štol a důlních měř. Za spolupráci získala města nárok na tzv. městské lány z propůjčených dolových polí. V průběhu 60. – 70. let 13. století zde vzniklo významné báňské středisko a rozvíjející se hornické centrum záhy zaujalo čelní místo mezi ostatními rudními revíry. Díky rychle rostoucí úloze města a urburešské báňské správě začal sedlecký klášter ztrácet svoji hornickou pozici již na přelomu 13. století. Proti zabránění sílícího tlaku báňských pravomocí nechal Václav II. a Václav III. potvrdit klášteru řadu práv a zprostil ho všech daní z majetkových držeb z důvodu zachování strategického postavení sedleckého kláštera.

3.3.2 Vrchol rozkvětu těžby stříbra na Kutnohorsku až po jeho konec

Díky prudce rostoucí těžbě stříbra v Kutné Hoře proběhla směnová reforma původních denárů a nahradila je nová kvalitnější grošová soustava. Zároveň byla v Kutné Hoře založena královská mincovna v tzv. Vlašském dvoře. Pro výstavbu a organizaci mincovny byli přizváni samotní italské odborníci. Zásadou mincovní reformy Václava II. se výrazně zlepšil finanční stav českých zemí a Čechy vystoupily do popředí evropských zájmů. České groše ve 14. století dokonce zaváděla i německá města. Pro organizaci a řízení celého báňského provozu v Kutné Hoře bylo pro město vydáno královské horní právo, tzv. „Ius regale montanorum“, což je nejslavnější kodifikace báňských zákonů. Nejvyšším představitelem báňské správy byl urburešský úřad, který byl koncem 14. století nahrazen úřadem nejvyššího mincmistra a hofmistra. O dokonalé výnosnosti kutnohorských dolů svědčí rozmanitá a velká účast cizích podnikatelů, přestože si provoz dolů vyžadoval ohromné investice.

Jako hlavní mechanizační zařízení k těžbě sloužila tzv. kola (identická s koňskými žertouny) a technologie žárové techniky rozpojování hornin k čerpání důlních vod. Ač se jedná o poměrně jednoduchou techniku, na svou dobu je obdivuhodná. Nepostradatelným materiálem bylo špatně obstaratelné dřevo, sloužící k vyztužení dolů a výrobě dřevěného uhlí. O technické a technologické vyspělosti svědčí velký objem vytěženého stříbra (ročně 2-3 tisíce kg, později dokonce až 5 tisíc kg)²³, rozsah důlního systému (dosahoval hloubek 200 až 400 m) a dokonalý způsob oddělení nežádoucích příměsí. Tento výrobní proces byl tehdy poměrně efektivní a bez větších změn se uplatňoval až do 18. století. Intenzivní provoz dolů však zapříčinil vyrubání hornických ložisek a těžba tak musela směřovat do větších hloubek či okolí. Někde tedy docházelo k snižování výnosů a některé doly byly dokonce ztrátové. Jelikož

²³ BÍLEK, Jaroslav. Kutnohorské dolování 9. Historický přehled k problematice poddolování, hald a vrchlické přehrady. vyd. Kutná Hora, 2001. s. 4-7. ISBN 80-86406-15-6.

měl však panovník z ražby mincí značný příjem, snažil se za každou cenu udržet produkci stříbra. Poskytoval různé slevy na urburních dávkách a financoval čerpání vod a různé jiné práce, ale i tak část dolů musel král přijímat do své režie. Hlavní správce kutnohorských dolů již od 14. století zastával úřad kutnohorského hofmistra, který podléhal hlavnímu mincmistrovi. Do Kutné Hory byli stále povoláváni cizí odborníci, což zdejší hornickou činnost pozvedlo po všech stránkách na evropskou úroveň. Na výchozech jednotlivých pásem, kde více k povrchu vystupovaly stříbrné žíly, vznikaly mělčí doly (např. v okolí Kuklíku – Grunta), které připomínaly piková pole, která jsou typická pro povrchové těžby či rýžoviska.

Během husitských válek bylo zdejší dolování zcela ochromeno. Město bylo dvakrát vypáleno, rozvrácen byl i sedlecký klášter a zámožný patriciát odešel. Většina mechanických strojů byla zničena spolu s doly, které byly navíc zatopeny. Důlní činnost se vrátila až v polovině 15. století, kdy byla opět v českých zemích zahájena hospodářská konsolidace. Kvůli velkému nedostatku techniky, finančních prostředků a pracovní síly bylo několik dolů již navždy opuštěno. Týkalo se to především oselského a roveňského pásma. Proto se důlní provoz přesouval z areálu města na jih oselského pásma až k západnímu grejfskému a kuklickému pásmu, tedy až ke Kaňku. V oselských dolech byl roku 1542 na příkaz Ferdinanda I. zastaven veškerý provoz, což do značné míry ochromilo město. V kuklickém a grejfském pásmu však byly zahájeny nové průzkumné a těžební práce. Význam města tak částečně poklesl, město již nedosahovalo dřívějšího hospodářského vrcholu.

S nástupem nové Habsburské monarchie byla zavedena nová tolarová měna, která obnovila jiné mincovny a dále tak podlomila postavení Kutné Hory. Po konfiskacích, spojených s rokem 1547, ztratilo město navíc řadu svých privilegií. Jedním z největších problémů bylo obtížné čerpání vody z dolů. K pohonu strojů na čerpání vody bylo totiž zapotřebí stále více koní, kteří nebyli levnou záležitostí. V 70. letech 16. století byl dokončen plavební kanál ze Starého Kolína ke Skalce, určený pro přepravu dřeva, což přineslo značné úspory. V 17. století nastala krize. Hlavní rudní revíry (turkaňské a staročeské pásmo) již dosahovaly hloubek až 400 metrů, obsahy stříbra stále klesaly a rostoucí ztráty již výnosy mincovního regálu nestačily pokrýt. V roce 1616 byly nakonec zastaveny veškeré podpory a příspěvky z královské pokladny. V roce 1618 muselo město převzít dolování na staročeském pásmu do své správy. S tím však silně nesouhlasilo měšťanstvo, proto Ferdinand III. souhlasil s opuštěním kaňkovských dolů. Třicetiletá válka nepřinesla městu nic dobrého. Město bylo několikrát vypleněno, muselo zaplatit pokutu 13 tisíc míšenských grošů a radikální

rekatolizace zapříčinila odchod velké části obyvatelstva. V době vrcholu těžby zde pracovalo až dva tisíce havířů, zatímco po třicetileté válce jich zde zůstalo jen několik desítek.

Zlepšení přinesla až nová hospodářská konsolidace českých zemí ke konci 17. století. Hornickou slávu oživil v 18. století náhodný objev nového rudního pásma u panského dvora Skalka. Při vykopání studny zde byla roku 1733 nalezena bohatá stříbrná žíla. Veškerá pozornost se soustředila na tato místa a záhy zde bylo otevřeno několik dolů. Za prvních 15 let bylo vytěženo necelých 1000 kg stříbra. I zdejší zásoby však byly brzo vyčerpány. Proběhlo ještě několik pokusů o exploataci žilných pásem, které byly však neúspěšné a prospekční činnost horního úřadu se pomalu zpomalovala, až byla na začátku 19. století přerušena. Později byl ještě zahájen menší báňský provoz ze soukromých iniciativ na východním svahu Kaňku. Kutnohorská mincovna byla už více než dvě století přeložena do Prahy, byl také zrušen úřad nejvyššího mincmistra a postavení Kutné Hory se tak nadále zhoršovalo. Po roce 1904 zde ustala veškerá hornická činnost. Velmi krátce se vrátila ještě ve 30. letech 20. století.

3.3.3 Těžební práce na Skaleckém a Kuklickém pásmu

Kutnohorské dolovací revíry se rozkládaly na 13 žilných pásmech. Názvy těchto pásem zní: Skalecké, Staročeské, Nifelské, Alžbětínské, Turkaňské, Rejzské, Kuklické, Grejfské, Hloušecké, Sukovské, Šipecké, Oselské a Roveňské. Mapa Stabilního katastru obce Libenice zachycuje místa dvou pásem, kde probíhala těžba stříbra. Prvním je Skalecké pásmo spojené s místním bývalým panským dvorem Skalka. Během vykopávání studny zde bylo náhodně objeveno rudní pásmo. Druhým místem je okolí hornické vesničky Grunty, která náleží Kuklickému pásmu. Na mapě Stabilního katastru je při severním okraji vesnice zakreslena oblast tehdy zvaná „Na Škvárách“, která je tvořena shlukem geometricky vyměřených ploch s rybníčkem. Tyto plochy, připomínající piková pole, jsou místa bývalé povrchové těžby. Uměle vytvořený tzv. „retenční“ rybník sloužil jako zdroj energie, která byla určena pro důlní čerpací stroje.

Skalecké pásmo se rozkládá mezi bývalým panským dvorem Skalka a Kaňkem v nejsevernější části kutnohorského revíru. Pásmo je tvořeno pěti až šesti žilami s dalšími odžilkami, které jsou nepravidelné, dosahují v průměru zhruba 20 cm. Na rozdíl od ostatních pásem bylo toto pásmo dobýváno až v 18. století a definitivně zde byla ukončena těžba na konci 19. století. Těžba probíhala ve 12 dolech o maximální hloubce 100 metrů. Jen systém průzkumných děl dosáhl hloubek 250 m. Celkem bylo vytěženo kolem 2,5 tuny stříbra²⁴. Dodnes se zachovala trasa bývalé štoly a odpadové haldy, umístěné převážně podél silnice. Většina hald již však zmizela vlivem činnosti člověka v 19. a 20. století.

Kuklické pásmo se rozkládá mezi vesnicí Gruntou a Vlčími horami, severozápadně od Kutné Hory. Toto pásmo je tvořeno čtyřmi až pěti stříbrnými žilami, které se blíže k povrchu rozvětvují do menších odžilek o průměru až 30 cm. Hornická činnost zde byla započata již ve 13. století a nepřetržitě pokračovala až do 15. století. V 16. – 17. století došlo k úpadku a přerušení místní těžby, která se znovu stala aktivní od konce 18. až do začátku 19. století. V době aktivní hornické existence zde bylo až 250 malých dolů. Gruntecká dědičná štola dosáhla maximálně 80 metrů pod povrch, pouze na nejbohatších místech pronikla těžba do hloubky maximálně 180 metrů. V Kuklickém pásmu bylo celkem vytěženo 100 tisíc tun rudy²⁵.

²⁴ BÍLEK, Jaroslav. Kutnohorské dolování 9. Historický přehled k problematice poddolování, hald a vrchlické přehrady. vyd. Kutná Hora, 2001. s. 41. ISBN 80-86406-15-6.

²⁵ BÍLEK, Jaroslav. Kutnohorské dolování 9. Historický přehled k problematice poddolování, hald a vrchlické přehrady. vyd. Kutná Hora, 2001. s. 44. ISBN 80-86406-15-6.

3.4 Sociální skupiny a společnost 18. – 19. století

Veškerá historická zástavba v Libenicích a v Gruntě pochází převážně z období konce 18. a průběhu 19. století. Proto je důležité charakterizovat obyvatelstvo tehdejší doby.

3.4.1 Stručná charakteristika obyvatelstva v 18. století

V 18. století se společnost pomalu vzpamatovávala z třicetileté války. Na venkově žili především poddaní a nobilitu venkovské společnosti tvořila nižší šlechta. Poddaní byli rozděleni do několika skupin podle zaměření jejich práce. Především se jednalo o statkáře, chalupníky, podsedky a domkaře. Samostatnou skupinu tvořili kněží a učitelé. Posledním skupinou lidí, kteří se na venkově objevovali, byli lidé žijící na okraji společnosti. Jednalo se o tuláky, žebráky a osoby s mentálním postižením.

Od druhé poloviny 18. století dostávaly děti příjmení. Malé děti vychovávala matka. Později tuto výchovnou roli převzali jejich starší sourozenci. Po ukončení školy děti pomáhaly rodičům. Dcery pracovaly s matkou v domácnosti a učily se od ní starat se o živobytí, synové se věnovali otcovu řemeslu.

V zemědělství se díky zavedení chovu dobytka ve stájích a tím následného zlepšení hnojení polí zvyšovaly zemědělské výnosy. S nově přicházejícími vynálezy se začala objevovat nová řemesla. Naplno se rozvíjela manufakturní výroba a lidé se postupem učili specializovat na své obory. V 18. století byl důsledkem třicetileté války nedostatek pracovních sil. Proto byla zavedena povinná robota na tři dny v týdnu.²⁶ Mimo povinnou robotu museli lidé navíc státu platit daně a odvádět církvi desátek.

3.4.2 Stručná charakteristika obyvatelstva v 19. století

Na vesnicích se začínala zlepšovat gramotnost obyvatel díky kulturním aktivitám různých spolků. Bohatý přínos informací o dění v okolním světě zprostředkoval tisk. Vývoji vesnic také přispěly nově vznikající železniční sítě, které propojovaly vesnice s městy.

Během reforem roku 1848, bylo zrušeno poddanství, robota a také povinné odvádění desátků církvi.²⁷ Lidé tak získali více možností a volného času. Novým prvkem v domácnosti se staly hodiny a životní styl lidí se jimi začal řídit. Lidé již byli plnohodnotnými vlastníky usedlostí. Na venkově se snižoval počet zemědělců a rozkvétala různorodost řemesel.

²⁶ PLEMROVÁ, L. – NOVÁKOVÁ, A. – ČERNÁ, M. – HEMERKOVÁ, M. Lidová architektura v české republice: setkání a prezentace prací středoškolských studentů na ČVUT. Praha, 2015. Gymnázium Jana Nerudy v Praze. s. 6-7.

²⁷ PLEMROVÁ, L. – NOVÁKOVÁ, A. – ČERNÁ, M. – HEMERKOVÁ, M. Lidová architektura v české republice: setkání a prezentace prací středoškolských studentů na ČVUT. Praha, 2015. Gymnázium Jana Nerudy v Praze. s. 7-9.

S nadcházející průmyslovou revolucí se lidé více zaměřovali a specializovali na svůj obor. Vznikaly velké potravinářské závody, jako např. cukrovary, mlékárny či lihovary. Zároveň se rozšiřovaly i průmyslové závody, které na vesnicích představovaly především pily, textilky, železárny a sklárny. Hodně obyvatel z vesnic se vydávalo za prací do měst.

O malé děti se do šesti let starala rodina, poté nastoupily do školy, kde studovaly do svých čtrnácti let. Po dokončení povinné školní docházky začaly pomáhat doma v hospodářství nebo se šly učit řemeslu. Další možností zaměstnání byla služba na statku, kde pracovali muži buď jako dělníci nebo ženy jako služky. Ve věku dvaceti čtyř let většinou zakládali rodinu a při té příležitosti jim rodiče odkazovali usedlost.

3.4.3 Protestantská komunita v Libenicích

První písemný doklad dokazující přijímání podobojí v Libenicích pochází z 1. ledna 1736, kdy byli libeničtí občané vyslýcháni v Kutné Hoře. Původně tajní nekatolíci, žijící v Libenicích a jeho okolí, se po vyhlášení tzv. tolerančního patentu přihlásili k evangelické víře a stali se součástí reformovaného sboru v Močovicích. Jelikož však museli překonávat poměrně velkou vzdálenost, získali od mateřského sboru v Močovicích roku 1827 samostatnost²⁸. Po vzniku Československa sbor vstoupil do ČCE (Českobratrská církev evangelická).

Před založením farního sboru, tedy před rokem 1827, se bohoslužby konaly v Libenicích jen třikrát či čtyřikrát ročně. Hned po získání samostatnosti byl farnímu sboru v Libenicích darován pozemek, kde byl postaven podélný toleranční chrám s apsidou, vysvěcený roku 1827²⁹. Roku 1846 byl za chrámem zřízen nový hřbitov, který byl roku 1930 rozšířen. Chrám i hřbitov spravuje sbor dodnes.

Roku 1834 byl zakoupen pozemek pro faru, která však byla postavena až o pět let později, tedy v roce 1839. Roku 1861 sbor nechal zřídit školu v jedné z místních chalup, kterou zakoupil za dva tisíce zlatých. Hned o dva roky později však byla před evangelickým kostelem postavena zcela nová školní budova, jež v roce 1876 získala právo veřejnosti³⁰. Roku 1921 byla zrušena její školní vzdělávací funkce a budova začala být používána jako zimní modlitebna a byt kostelníka. Sbor budovu bývalé evangelické školy prodal kolem roku 1990 a tzv. zimní modlitebna byla zřízena v budově fary.

V současnosti je libenický evangelický sbor poměrně malý a dlouhodobě je pouze administrován. Bohoslužby se zde konají zhruba dvakrát do měsíce. Součástí reformovaného sboru v Libenicích byli i kolínští evangelíci, jejichž počet v 19. století rychle stoupal. Díky tomu se roku 1868 stal Kolín farním sborem. Libenický sbor roku 1913 zřídil kazatelskou stanici v Uhlířských Janovicích a roku 1938 také v Zásmukách. Roku 1948 byly Zásmuky prohlášeny filiálním a o osm let později roku 1956 farním sborem. K farnímu sboru v Zásmukách byla přefařena kazatelská stanice v Uhlířských Janovicích. Od roku 1943 byla

²⁸ NEŠPOR, Zdeněk. Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska. vyd. Praha, 2009. s. 262. ISBN 978-80-7017-129-5.

²⁹ NEŠPOR, Zdeněk. Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska. vyd. Praha, 2009. s. 262. ISBN 978-80-7017-129-5.

³⁰ NEŠPOR, Zdeněk. Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska. vyd. Praha, 2009. s. 262. ISBN 978-80-7017-129-5.

libenickému sboru přefařena kazatelská stanice ve Starém Kolíně, založená roku 1941 kolínským sborem.

3.4.4 Rod Pánů z Libenic

Rod pánů z Vrchovišť založil Jan Knap spolu se synem Duchkem z Vrchovišť a jeho manželkou Margaretou kolem roku 1420. Přídomek „z Vrchovišť“ byl odvozen z dnes již zaniklé obce Vrchoviště, která se nacházela kdesi poblíž Kutné Hory. V druhé polovině 15. století začal rod pánů z Vrchovišť používat erbovní znamení, ale mezi šlechtu nikdy nepronikl, zůstali jen tzv. „erbovními měšťany“. Erbovními měšťany se mohli stát zámožní měšťané, kteří získali královskou přízeň a získali tak privilegium na erb a přídomek. Tato měšťanská rodina zbohatla a vzrostla na svém významu v době pohusitské, když v Kutné Hoře začali podnikat a obchodovat se stříbrnou rudou a pracovat ve službách kutnohorské mincovny. V 15. století se rod rozdělil na tři rodové linie: Libeničtí z Vrchovišť, Smíškové z Vrchovišť a Vencelíkové z Vrchovišť.

Mezi nejvýznamnější členy rodu, kteří zároveň obchodovali s rudou, byli Michal a Jan II. Knapovi, Václav a Vavřinec a především Jan Smíšek. Ten jako první získal erb a o reprezentaci nejen svojí, ale i celého rodu, se zasloužil štědrými donacemi a nákladnými budovami. Jeho zásluhou se rod podílel i na výstavbě chrámu sv. Barbory, pro kterou také vznikl bohatě iluminovaný graduál, nesprávně označovaný jako „smíškovský“. Jan Smíšek nechal taktéž v Kutné Hoře přestavět své sídlo, tzv. „Hrádek“³¹, v přepychový šlechtický palác. Na své náklady nechal dokonce za Kutnou Horou vystavět gotický Kostel Nejsvětější Trojice, kde nechal zřídit Smíškovskou pohřební kapli, která se stala rodinným pohřebištěm.

Erb Pánů z Vrchovišť je složen ze zlatého jednorožce v modrém poli, v klenotu helm s polovinou zlatého jednorožce a modrá přikrývadla. Císař Fridrich II. nechal roku 1492 povýšit tři bratry do stavu říšských pánů a rodovým větvím Smíšků a Vencelíků vylepšil erbovní znamení. Od roku 1522 je erb rozdělený na čtvrtiny. V prvním a třetím poli je jednorožec ve skoku doprava, v druhém stříbrném poli jestřáb kráčeující doprava, v posledním čtvrtém červeném poli je vyobrazen bílý chrt s červeným obojkem ve skoku doprava.

Panství Libenice získal roku 1540 Jindřich Smíšek z Vrchovišť³², který náležel ke třetí generaci rodu z Vrchovišť. Je to tedy Jindřich Smíšek, který vyčlenil jednu ze tří rodových linií, v tomto případě Libenické z Vrchovišť. Záhy, po nabytí statků, však Jindřich Smíšek z Vrchovišť zemřel v souboji a jeho statku se ujal jeho syn Beneš Libenický z Libenic. Ten však zemřel jako bezdětný a tak jeho majetek spadl na jeho bratra Jana Libenického a jeho

³¹ BENEŠ, František. Hrádek nad Páchnem v Kutné Hoře. In: Kutnohorský sborník, 2008. s. 4-6. ISSN 1212-6098.

³² VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem do roku 1618. vyd. Praha, 2014. s. 260. ISBN 978-80-257-1283-2.

manželku Annu, rozenou Kamejskou ze Lstiboře. Pan Jan Libenický z Vrchovišť jakožto poslední člen této rodové větve, jež měla ve vlastnictví Libenice, zemřel roku 1589 a byl pochován v grunteckém kostele, stejně jako zbytek členů jeho rodiny.

Tři renesanční náhrobky libenických byly uloženy v kobce pod věží grunteckého kostela. První náhrobek tvoří bílá mramorová deska, 1,92 m vysoká a 1 m široká. V reliéfu je znázorněn rytíř v celé postavě, vyzbrojený plátovým ozdobným brněním a pod hlavou má polštář. Má dlouhý vous sestřižený do špičky a krátce střižené vlasy. V levé ruce drží meč a pravá ruka spočívá na chocholaté helmě, která je umístěna na soklu s erbem. Náhrobek je lemován nápisem, který zní: „*Leta Panie MDIXXX dnu w patek przed S. Katerzinau mezi XIX a XX hodinau pan Buh wssemohauczy gt stohoto Swieta prostrzedkem Smrti powolati raczil urozeneo a stateczneho rytirze pana Gana Arkleba z Wrchowisst a na Liebeniczsich a Genikowie. Pan Buh racz Beyti na dussi Geho milostiv.*“³³

Druhý náhrobek je taktéž z bílého mramoru o výšce 1,72 m a šířce 0,78 m. Na reliéfu je zobrazena postava ženy v dlouhých nepřepásaných šatech, se spjatýma rukama a taktéž polštářem pod hlavou, jako u prvního náhrobku. Hlavu jí pokrývá nízký čepec, z kterého od úrovně uší splývají dlouhé úzké stuhy až k nohám. Po levé straně u nohou je kartušový erbový štít. Náhrobek netvoří tvar obdélníku, jelikož oba horní rohy jsou šikmo zkosené. Nápis lemovající náhrobek je uveden v gotickém písmu, ale je silně porušený a špatně čitelný. Nápis zní: „*Letha 1594 po rozeslani swatych Aposstoluw mezi 1 a 2 hodinau na nocz usnula gest w Panu urozena Pani Anna z Libenicz a ze Lstiborze z tohoto swiera wykroczyła gegizto tielo tuto odpocziwa.*“³⁴

Třetí deska je opět z bílého mramoru o výšce 1,78 m a šířce 0,97 m. V horní polovině je obdélníková deska obtočená svíjenými proužky. V dolní části je umístěn reliéf erbu libenických, stejný jako na prvním náhrobku. Tento třetí náhrobek je taktéž lemován nápisem, který zní: „*Letha MDIXXXX: w strzedu Pamatky Swaty Justy mezi XVI A XVII hodinau Pan Buh wssemohouczy gt z tohoto Swieta (powolati) raczil Urozeo A Stateczneo Ritirze pana*

³³ Depositum, Grunta – kostel Zvěstování Panny Marie [cit. 2016-10-08] URL: http://www.depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_3135

³⁴ Depositum, Grunta – kostel Zvěstování Panny Marie [cit. 2016-10-08] URL: http://www.depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_3135

*Wylyma Wssebora Lybeniczkeho zwrchowisst A na Lybeniczich a Genikowie etc. B. racz Beity
D geo milostiw (MS. 12, M XIII)*“³⁵

³⁵ Depositum, Grunta – kostel Zvěstování Panny Marie [cit. 2016-10-08] URL:
http://www.depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_3135

4 Výpověď katastrů

Proměny lidové architektury můžeme sledovat z historických, ikonografických a mapových pramenů. Jedním z nejvíce detailních a vypovídajících pramenů o lidové architektuře jsou katastry a pozemkové knihy. Prvním známým a dochovaným katastrem pro Čechy je tzv. berní rula z roku 1654³⁶. Popisem zachycuje stav obcí a měst po třicetileté válce a podává nám tak přehled o počtu a velikosti usedlostí. Druhým katastrem je tzv. tereziánský, který vchází v platnost roku 1748³⁷. Oproti berní rule je více přesný, podrobný a navíc zahrnuje rustikální a dominikální složku. Třetím katastrem v historickém pořadí je tzv. josefínský katastr. Ten již zachycuje čísla popisná a čísla topografická. Tím nejdůležitějším katastrem je však stabilní katastr, jež byl zhotoven ve 20. – 40. letech 19. století. Zaznamenává všechna čísla popisná a katastrální, ale především obsahuje pozemkové mapy.

4.1 Josefínský katastr

Josefínský nebo také Josefský katastr byl vypracován na základě patentu císaře Josefa II. ze dne 20. dubna 1785. Navazoval na předešlý tereziánský katastr a vyznačoval se především přesným vyměřováním. Během vyměřování však nebyl kladen důraz na rozlišení mezi panskou a poddanskou půdou a tak na nátlak šlechty musel Josefův nástupce Leopold II. katastr odvolat. Rok po odvolání, roku 1792, byl však vyhlášen jakýsi kompromisní katastr, tzv. tereziánsko-josefský. Josefský katastr totiž evidoval 60% půdy, kterou předešlé katastry vůbec nezaznamenaly. Josefínský katastr byl založen na skutečném měření a byl zároveň prvním pozemkovým katastrem. Základní jednotkou nebyla usedlost, ale pozemek. Navíc jako první ze soupisů obsahoval rustikální a dominikální pozemky³⁸. Katastr byl zpracován pro jednotlivé berní obce, pro které byly určeny hranice. Plocha jednotlivých obcí byla ještě rozdělena na tzv. pozemkové tratě a hony, což byly menší celky, které byly ohraničeny cestami či potoky. Kromě výměry pozemků byly sepsány domy a byly označeny domovními čísly.

Josefínský katastr pro obec Libenice zaznamenává celkem 58 domovních čísel, z čehož 10 jich souvisí s vybranými domy v katalogu staveb. Jedná se o domovní čísla: 10, 14, 13, 6, 22, 35, 40, 23 a 24. Domy s označením 10 a 14 byly zcela jistě předchůdci současných staveb, ale zachovali si původní očíslování. Domy s čísly 13, 22 a 43 byly pravděpodobně taktéž předchůdci současných staveb, ale nejspíše kopírují starou dispozici. Domy s označením 6, 35 a 40 by mohly mít původní jádro a jejich základy by tak sahaly

³⁶ PEKARĚ, Josef. České katastry 1654-1789. vyd. Praha, 1932. s. 3.

³⁷ PEKARĚ, Josef. České katastry 1654-1789. vyd. Praha, 1932. s. 101.

³⁸ PEKARĚ, Josef. České katastry 1654-1789. vyd. Praha, 1932. s. 304.

alespoň do roku 1791. Zbylá dvě domovní čísla 23 a 24 podle SK označují usedlost s hospodou na návsi. Zcela jistě zde stály předchůdci dnešních staveb i staveb na SK, ale tradice hospody v tomto místě mohla být starší. Později vybudovaný hostinec, který fungoval až do poloviny 19. století, zde mohl mít starší tradici. Zbylé uvedené stavby v katalogu zcela jistě vznikly až po roce 1800.

4.2 Stabilní katastr

Mapový katastr je velmi cenný zdroj informací o vzhledu, půdorysu a parcelaci měst a vesnic v jejich detailní podobě v 19. století. V mapách můžeme sledovat proměnu jednotlivých staveb a změny celých obydlených či dnes již zaniklých oblastí. Zároveň můžeme na mapách sledovat a obdivovat ráz tehdejší krajiny a pozorovat její proměnu zásahem moderní civilizace. Mapový katastr využívají kromě historiků a archeologů také geografové, geobotanici či krajinní ekologové. Historikové tedy nejsou zdaleka jediní, kteří využívají těchto historických map SK k získání poznatků o kultuře a krajině zachycené ještě před průmyslovou revolucí do těch největších detailů. Velmi cenné je, že jsou zde zachyceny nejen historické názvy měst a vesnic, ale také řek, potoků, rybníků, samot, lesních a polních cest atd. Některé názvy jsou však zkomoleny německou transkripcí.

SK vznikl v Čechách v letech 1826-1830, 1837-1843 a na Moravě v letech 1824-1830 a 1836. Je vytvořen v měřítku 1:2880. Jedná se o soubor údajů fondu bývalého Rakouského císařství. Vznikl za účelem vytvořit co nejvíce přesné podklady pro vyměření pozemkových daní. Mapa SK obsahuje měřičský, vceňovací a písemný operát. Máme tak zachované detailní geometrické zakreslení všech pozemků a jejich soupis i s jejich dobovými vlastníky.

Součástí map SK je také tzv. Indikační skica (dále jen IS). Je to původní originální katastrální mapa, kde jsou zakresleny pozdější přestavby a jsou doplněny jmény vlastníků, domovními čísly, rozlišením kultur... Oproti mapám SK jsou výrazněji kolorované a byly podkladem pro dokončení písemného operátu. Mnohem lépe jsou zde zachyceny různé přírodní útvary, parkové kompozice, aleje stromů a zříceniny. Stavby jsou na mapách zakresleny ve třech barvách. Tmavě červená barva označuje veřejné budovy, červená barva zachycuje zděné budovy a žlutá barva dřevěné stavby. V některých případech to ale neplatí, neboť v této době byla velmi důležitá protipožární opatření. Například dřevěný dům se zděným topeništěm a komínem mohl tedy být zakreslen jako zděný.

Písemný operát SK zaznamenává 72 domovních čísel. Oproti Josefskému katastru je to za 50 let nárůst o čtrnáct staveb. Písemný operát zachycuje celkem 14 staveb, které souvisí s katalogovými položkami. Jde o domovní čísla 35, 1, 40, 65, 43, 22, 23, 24, 14, 13, 10, 6. Většina domovních čísel se objevuje již v Josefském katastru, kromě čísel 1, 65 a 68, které vznikly nepochybně v průběhu 19. století. Většina z ostatních domů, které zachytil již Josefský katastr, byly předchůdci dnešních staveb. Ve SK je však většina budov zaznamenána již po přestavbě.

4.2.1 Popis map SK obce Libenice

Mapy SK pro obec Libenice zachycují dvě vesnice - Libenice a Gruntu a osamělý panský dvůr.

Zhruba ve středu katastrální mapy jsou zakresleny Libenice. Náves je trojúhelníkového tvaru, na západní a jižní straně je lemována pravidelnou zástavbou. Od návsi směrem na sever a východ se rozrůstá nepravidelná sdružená zástavba. Ve středu návsi se nachází shluk nepravidelně uspořádaných (až na jednu výjimku), dřevěně značených chalup. Zaplňování vesnické návsi domkařskou zástavbou je typické v 18. století. Původní a stěžejní zástavba se pravděpodobně sdružovala kolem trojúhelníkové návsi. Na východní straně od návsi vznikla ve 13. - 14. století tvrz, která nejspíše určila směr, kterým se měla budoucí zástavba ubírat. Celkem mají Libenice tři příjezdové cesty směřující do rohů návsi. V severní části je zakreslen protékající potok, který jedním ramenem ústí do dnes již neexistujícího rybníka s parcelním číslem 62. Zakreslená situace z roku 1841 zachycuje ve vesnici celkem 23 usedlostí, 18 chalup, 5 domů.... Pozadí většiny dvorů usedlostí uzavírají podélně situované stodoly. Za nimi se rozkládají zahrady, které již hraničí s navazujícími polnostmi. Jedná se o návesní typ vesnice, kde se zástavba shromažďuje kolem pravidelné návsi. Zakreslená zástavba dobové situace 19. století zachycuje převážně již zástavbu zděnou. Je však zřejmé, že stavby měly své předchůdce, neboť se tyto zděné domy z kamenů a cihel, často zakončené sedlovou střechou s polovalbičkou, začaly v Polabí uplatňovat až na konci 18. století. Mapa SK zachycuje již dnešní stojící historické stavby, které jsou datovány maximálně do konce 18. století. Do současné doby si vesnice zachovává stejný půdorys a ani se nijak výrazně nerozrostla. Více byla zastavěna náves a severní a jižní část vsi.

Čísla popisná 1 až 22 v Libenicích jsou řazena v protisměru hodinových ručiček. Tato zástavba se sdružuje kolem bývalé tvrze či později hospodářského dvora. Zde se nejspíše shlukovalo jádro původní vesnické zástavby. Od čp. 23 až 57 se již zástavba točí ve směru

hodinových ručiček kolem trojúhelníkové návsi. Toto byla pravděpodobně nověji budovaná zástavba a ves se tak rozrůstala směrem k východu.

4.2.2 Popis map SK obce Grunta

Mapa SK zahrnuje také již zmiňovanou vesničku Gruntu. Je zakreslena jižně od Libenic a vznikla na začátku 14. století jako hornická osada. Má sdruženou nepravidelnou zástavbu, která se rozvíjí směrem na sever od kostela. Celkem vede do vsi šest příjezdových cest. Je zde jakási malá trojúhelníková náves, která je spíše spojnicí dvou cest. Ústřední část vesnice tvoří sedm usedlostí ležících severně od kostela, který je zakreslen ještě ve staré situaci jako jednolodní kostelík. Tři z největších usedlostí mají poměrně rozlehlé zahrady. Severněji od usedlostí se rozprostírá dvanáct domů. Většina zástavby je označena jako zděná a tudíž se jedná o přestavby z 18. – 19. století. Severně při vesnici se nachází oblast dříve nazývaná Na Škvarách. Jsou zde zakresleny zbytky políček s rybníkem, které jsou pozůstatkem z povrchových těžeb stříbra.

Do současnosti se vesnice rozrostla především v severní části, v místech, kde stávala domková zástavba. Dřívější rybník za vsí je nyní součástí vesnice. Vesnice si zachovává stejný půdorys. Lidová architektura se zde však příliš nezachovala a hlavní dominantou je tak pseudorománská bazilika, která nahradila starý, původně gotický kostelík.

4.3 Shrnutí informací z katastrů

Josefský katastr z roku 1785 eviduje v Libenicích 58 domů. SK zaznamenává celkem 72 stavení, což je za více než padesát let nárůst o 14 obytných staveb. V současnosti je v Libenicích evidováno 133 domů, což znamená, že největšího růstu dosáhly Libenice až v průběhu 20. století. Studium katastrů tedy ukázalo, že od konce 18. století po současnost se ves rozrostla zhruba o polovinu.

5 Katalog staveb

Katalog se soustředí na vnější a typologickou charakteristiku souboru celkem devatenácti staveb z vybrané historické zástavby vesnického areálu Libenic a Grunty. Každou ze staveb se snažím co nejpřesněji charakterizovat od hmoty přes typologický odhad prostorové skladby, určení lokalizace a funkce budovy. K ještě více přesnému určení stáří a autenticity stavby využívám čístopis mapy SK a její IS v konfrontaci se současnými mapami. Katastrální mapy pomáhají určit tehdejší hmotu stavby, prostorovou skladbu a zasazení budovy do tehdejšího prostředí. V závěrečném popisu u každé z budov se snažím o co nejpřesnější datování jednotlivých staveb, prvků a konstrukcí s možným odhadem stavebního vývoje. V příloze jsou přiloženy fotografie s výřezy map jednotlivých katalogových položek.

5.1 Dům čp. 35

Charakteristika (viz. obr. 7-10, str. 89 - 90):

Usedlost se nachází v jihozápadní části vesnice v blízkosti libenické tvrze na stavební parcele č. 5. Je zcela zděná a v půdorysu má tvar zkoseného písmene L, čili tvoří úhlovou sestavu. Na západní straně od domu je umístěný dvůr. Dům je obrácený svým průčelím k severozápadu do uliční fronty a z jihu je uzavřen hospodářským křídlem. Dům je zděná přízemní stavba s půdní nadezdívkou, a je zakončena sedlovou střechou. Je vyzděný především z kamenů, které jsou doplněny pozdějšími cihelnými dozdívkami. Má levou orientaci a vstupní strana do domu je směrem ze dvora.

V průčelí je přízemí členěno dvěma okny, na kterých je vidět, že kdysi byla plasticky orámována. Přízemí od půdní nadezdívky je děleno plasticky vystouplou fabiánovou římsou. Štít průčelí je členěn dvěma malými kruhovými okenními otvory. V přízemí čela domu se nachází dveře usazené v dřevěném portálu, vedoucí do dvora usedlosti. Dveře vedly na bývalé zápraží, které prozrazuje jednak umístění těchto dveří a především širší střecha, částečně schovaná za hmotou zdiva, která nesymetricky kryje zápraží. Jedná se o trémové zápraží, kde jsou vynášeny konce vazných trámů. Krovová konstrukce je hambalková se sedlovou střechou a je pokryta novodobou plechovou krytinou, ze které vystupuje tenký tahový komín o rozměrech 45x45 cm. Komín byl složen způsobem jedna cihla na délku a jedna na šířku. Průtah komínu má v průměru 15 cm. K pravému rohu stěny domu přiléhá zděná vjezdová brána se segmentovým záklenkem. Fasáda domu je značně poškozená a otlučená a tak na povrch vystupuje původní kamenné zdivo. Na povrchu zdiva jsou patrné zbytky omítky a

bílého nátěru. Dříve byl však pravděpodobně dům opatřen zdobnou fasádou s plastickými motivy. Z jihu je dům zakončen stodolou, která má pilířovou konstrukci. Prostor mezi cihlami vyzděnými pilíři je vyplněn dvojicí dřevěných vrat.

Výpověď map:

Na mapě SK můžeme vidět, že zde stála zděná budova ve tvaru zkoseného písmene L. Na mapě IS nejsou zachyceny žádné změny a svůj půdorys si dům zachoval stejný dodnes. Z výpovědi map SK můžeme usoudit, že minimálně od poloviny 19. století zde stál zděný dům se stejným půdorysem a dispozicí. Na současné mapě můžeme vidět, že došlo k rozšíření hospodářského křídla, které dnes již přiléhá ke zdivu vedlejší usedlosti. K této dostavbě muselo dojít někdy v průběhu druhé poloviny 19. století.

Datování:

Na domě se nachází několik prvků, které jsou typologicky charakteristické pro první polovinu 19. století. Profilovaná fabionová římsa v průčelí domu a dvojice malých kruhových okének ve štítu domu je u vesnických staveb typická pro začátek 19. století. Segmentově sklenutá vjezdová brána s vějířovitým motivem na vratech a novorenesančními prvky je typická pro období druhé poloviny 19. století. Takovýto typ tahového komínu je typický pro konec 19. století. Muselo tedy dojít k přeměně vytápěcího systému, který byl založen na černé kuchyni. Ta musela být vznikem tohoto komínu přebudována. Podle map SK je zřejmé, že někdy po druhé polovině 19. století došlo k přestavbě zadní stodoly, která byla rozšířena až ke zdivu vedlejší budovy a její pilířová konstrukce je typická pro druhou polovinu 19. století. Na mapách SK je usedlost zakreslena již jako zděná a má stejný půdorys jako dnes, tedy tvar zkoseného písmene L. Usedlost vykazuje prvky charakteristické pro první polovinu 19. století, proto je velice pravděpodobné, že na mapě SK je zakreslena současná stavba.

Konstrukce:

Dveře: Jedná se nejspíše o svlakovou konstrukci dveří, které jsou vsazeny do dřevěného portálu. Z vnější strany jsou přibity rámové ozdobné prvky ve tvaru kosočtverců a po stranách jsou ručně vyřezané prvky řeckých iónských sloupů. Dveře mají novorenesanční podobu.

Vrata: Jedná se o dvoukřídlá vrata do dvora usedlosti s plochým rámovým pokryvem a s ozdobnými prvky ve tvaru kosočtverců. Zaklenutí brány je vyplněno typickým vějířovitým motivem. Vrata vznikla stejně jako brána, tedy nejspíše na konci 19. století.

5.2 Dům čp. 40

Charakteristika (viz. obr. 11-12, str. 91):

Usedlost se nachází v západní části vsi na stavební parcele č. 10. Současná usedlost se skládá z hlavní obytné budovy umístěné na jižní části parcely, která se průčelím (východní stěnou) obrací do uliční fronty a zděné stodoly, která uzavírá prostor v severní části parcely. Celá usedlost je obehnaná zděnou ohradní zdí. Dům je zděná přízemní stavba s půdní nadezdívkou. Ta je zakončena polovalbovou střechou. Dům je vyzděný z cihel a kamenů. Má levou orientaci s typickou trojdílnou dispozicí.

Hlavní obytná budova má v přízemní části průčelí po dvou oknech. Okna jsou vsazena v obdélníkových okenních otvorech, které jsou lemovány šambránou. Prostor mezi okny je zdoben podélným plastickým pásem, který je štukově zpracován kvádrováním. Přízemí od půdní nadezdívky je děleno plasticky vystouplou fabiánovou římsou. Štít průčelí je zdoben plastickým polokruhovým motivem, který je „podepřen“ ozdobnými krakorci. Vně tohoto polokruhu jsou vějířovitě vyskládané cihly. Fasáda budovy je nahozena omítkou a bíle natřená. V současné době k východní stěně domu přiléhá dlouhá obdélná budova, která slouží pravděpodobně jako garáž. V severní části pozemku se nachází poměrně prostorná a zcela zděná stodola obdélníkového půdorysu. Usedlost je obehnaná ohradní zdí z kamene, která je stejně jako dům opatřena omítkou s bílým nátěrem.

Výpověď map:

Na mapě SK je hlavní obytná budova zakreslena jako zděná s obdélným půdorysem. Do současnosti si zachovala stejný půdorys a pravděpodobně nedošlo k žádné přestavbě. K severní stěně domu přiléhá dlouhá obdélná budova se „zubovým výřezem“. Toto křídlo je zde znázorněno také jako zděné, ale v současnosti zděná obdélná budova podobného půdorysu a rozměrů přiléhá ne k severní, ale k východní stěně. Došlo tedy nejspíše k ubourání bývalé hospodářské části a podobná budova s jinou funkcí byla nejspíše během 20. století přistavěna k zadní (východní) stěně domu. Na severní části pozemku je na mapě SK ještě zobrazena velká zděná obdélná stodola, která zde takto stojí dodnes. Na mapách IS nebyly vyznačeny žádné změny. Kromě přestavby hospodářského křídla nedošlo k žádné jiné velké změně a usedlost zde v této podobě stojí podle výpovědí map SK minimálně od poloviny 19. století.

Datování:

Fabionová římsa a poměrně zachovalá klasicistní výzdoba fasády domu spadá do první poloviny 19. století. Na mapách SK z roku 1841 je dům zakreslen již jako zděný a kopíruje současný půdorys, tudíž je pravděpodobné, že je zde zakreslena již současně stojící budova, která vznikla na začátku 19. století.

5.3 Dům čp. 13

Charakteristika (viz. obr. 13-14, str. 92):

Usedlost se nachází na severovýchodní straně návsi na stavební parcele č. 48. Dům je podélně obdélný a průčelím (západní stěnou) se obrací do návsi. Dvůr je na jižní straně a ze západu uzavřen dnes již ruinou bývalé stodoly, po které zde zůstaly jen zděné základy. Dům je cihlová přízemní stavba s půdní nadezdívkou, která je zakončena sedlovou střechou. Má levou orientaci s typickou trojdílnou dispozicí.

V přízemní části domu je průčelí členěno dvěma obdélnými okny. Obdélné okenní otvory jsou plasticky rámovány šambránou. Celé průčelí domu je lemováno plastickou rovnoběžnou linií, kterou je také iluzivně naznačeno umístění římsy. Ve štítu domu jsou dva malé obdélné okenní otvory. Konstrukce střechy je řešena vaznicovým krovem, kde plandavé krokve přesahují a tvoří prostor zápraží pod vstupními dveřmi vedoucími do dvora usedlosti. K pravému rohu v průčelí domu přiléhají dveře vsazené do cihlového portálu a pilířové vjezdové brány. Fasádu domu tvoří hrubá omítka, která odpovídá socialistickému duchu poloviny 20. století. V základech rozpadlé stodoly na západní straně stavební parcely můžeme vyčíst trojdílnou dispozici stodoly.

Výpověď map:

Na mapě SK je na pozemku zakreslena zděná budova obdélného půdorysu. V zadní části pozemku je žlutě značena další obdélná budova. Jednalo se pravděpodobně o dřevěnou stodolu. Na mapě IS není zakreslena žádná změna. Na současné mapě si hlavní obytná budova ponechává stejný půdorys a je rozšířena v zadní části až směrem k bývalé stojící stodole. Dřevěná stodola, jak je zachycena na mapě, nereflektuje s dnešní situací. Torzo základů, které zbylo po stodole je zděné a jeho trojdílná dispozice (s mlaty a perny) naznačuje přestavbu původní staré dřevěné stodoly někdy na konci 19. století či na začátku 20. století. Budova si zachovala od 1. poloviny 19. století stejný půdorys a nebyla příliš zasažena přestavbou. Razantní úpravou prošla fasáda, která je v socialistickém duchu poloviny 20. století.

Datování:

Přestože si dům, v porovnání současných map a map SK, zanechává až na zadní přístavek stejný půdorys, je na mapě SK zachycen buď předchůdce domu nebo se jedná o stejný dům, který prošel velmi razantní proměnou v pozdějších letech, tedy někdy kolem

začátku 20. století. Fasáda domu jako první prozrazuje socialistickou úpravu, ke které muselo dojít kolem první poloviny 20. století. Obdélné okenní otvory s orámováním a okna jsou typická pro 20. století. Stejně orámovaná dvojice malých obdélných okenních otvorů ve štítu domu je typická pro architekturu venkovských domů první poloviny 20. století. Nepochybně nová je i střecha s vaznicovým krovem. Ten se na venkovských stavbách začal uplatňovat až od 3. čtvrtiny 19. století. Ze střechy vystupující tahový komín také ukazuje na novodobější zásah. To také znamenalo, že musela být s novým tahovým vytápěním přebudována původní černá kuchyně. K pravé straně domu přiléhající vjezdová pilířová brána je typická také nejdříve pro konec 19. století. Celý dům tedy nepochybně prošel někdy v rozmezí konce 19. století a první poloviny 20. století razantní přestavbou. Na mapách SK je dům značen již jako zděný, je tedy mnohem více pravděpodobné, že se nejednalo o novodobou stavbu, nýbrž o celkovou přestavbu starého domu, který si zanechal svůj půdorys a vnitřní dispoziční uspořádání.

5.4 Dům čp. 22

Charakteristika (viz. obr. 15-16, str. 93):

Usedlost je situována do nepravidelné zástavby na levé straně návsi na stavební parcele č. 39. Obytná budova se nachází ve východní části usedlosti a průčelím (východní stěnou) se obrací do návsi. Za domem se nachází podélná zděná hospodářská budova. Ze západní strany je usedlost uzavřena zděnou stavbou stodoly. Obytný dům má obdélný půdorys, je zděný z kamenů a cihel a je zakončen sedlovou střechou. Dům má levou orientaci s typickým třídílným dispozičním řešením.

V průčelí je přízemní část členěna dvěma obdélnými okenními otvory. Obě okna jsou ve spodní části spojena plasticky vystouplou parapetní římsou. Okna jsou zdobena pomocí poměrně široké šambrány s obvodovou lištou, která je navíc v horní části opatřena zdobným klenákem. Horní část domu se štítem je nádherně plasticky zdobena geometrickým motivem, který může znázorňovat stylizované slunce. Tento motiv je proveden jako půlkruhový a dole je zakončen zdobným zubořezem, který zde opticky plní funkci římsy, která rozděluje prostor mezi přízemím a půdou. Vrchní část půlkruhu je také zdobena pomocí zubů, které působí jako geometricky stylizované sluneční paprsky. Ve vnitřní části geometricky tvarovaného půlkruhu se nachází dvě malá obdélná okénka, která jsou taktéž lemována plastickou šambránou a dříve byla také pravděpodobně spojena pomocí podokenního parapetu, který je na fasádě viditelně odstraněn. Vnitřní část půlkruhu je vyplněna dalším půlkruhem, který je esteticky záměrně hrubě omítnut, a jsou v něm vsazena již zmiňovaná malá okénka ve štítu budovy. Na fasádě je použita jak hrubá, tak i jemná omítka, která je opatřena žlutým nátěrem ve dvou odstínech. Geometrické motivy a rozdílná hrubost fasády tvoří nádhernou ukázkou lidové architektury první poloviny 20. století. Dnešní stav fasády je poměrně poničený, fasáda je již vybledlá a otlučená a štítem domu navíc vede trhlinka. Krytina střechy je umístěna na tzv. nádražním krovu. Ze střechy vystupují dva tahové komíny o rozměrech 45x45 cm s vnitřním průměrem 15 cm. K hlavní budově přiléhá z pravé strany zděná vjezdová pilířová brána.

Výpověď map:

Na mapách SK je zachycena usedlost, která je složená ze tří zděných budov a jedné dřevěné. Hlavní obytná budova se nachází na východní části parcely u vstupu do usedlosti. Za ní je zakreslena podélná zděná stavba, která sloužila jako hospodářské křídlo a ze západní strany je usedlost uzavřena zděnou obdélnou stodolou. Takto situované stavby po obvodu parcely tvoří ve středu usedlosti prostorný dvůr. Hlavní obytná budova je na mapách SK již

značena jako zděná a zachovává si stejný půdorys a tedy i své třídílné dispoziční řešení. K jižní stěně domu podle map přiléhala kdysi dřevěná budova s půdorysem typu L. Jednalo se nejspíše o hospodářské zázemí, které se však nezachovalo. Na mapách IS nebyla zakreslena jakákoli změna.

Datování:

Na mapě SK z roku 1841 je zakreslena usedlost složená ze tří zděných budov, které jsou ve stejné pozici jako dnes. Fasáda domu je příklad geometrické moderny (geometrické tvarování a zubořezky) venkovské architektury dvacátých let 20. století. Ostění dvojice oken v přízemní části průčelí však vykazuje barokní prvky a může souviset ještě se starou situací domu. Nádražní krov zcela jistě není původní, ale pochází nejspíše ze začátku 20. století, kdy bylo přistavěno polopatrem a ve vrchní části průčelí dostal dům novou geometricky zdobenou fasádu, která vznikla ve stejné době jako nová střecha. Spolu s krovem a fasádou, byl zároveň vyřešen nově vytápěcí systém s tahovými komíny, které musely přeměnit vnitřní situaci původní černé kuchyně. K pravému rohu v průčelí domu přiléhá piliřová vjezdová brána, která vznikla nepochybně taktéž ke konci 19. století. Mapa SK pravděpodobně ještě zachycuje starou situaci domu, ze které však nepoznáme více než půdorys a hmotu stavby, která zůstala stejná. Díky datovaným prvkům však můžeme usoudit, že mapa SK opravdu zachycuje současnou stavbu, která však v první polovině 20. století získala nový vzhled. Dům v té době získal novou fasádu a střechu s novým zabudovaným vytápěcím systémem. Staré jádro domu tedy nejspíše pochází z první poloviny 19. století, zatímco horní část s polopatrem vznikla až v začátku století dvacátého.

5.5 Dům čp. 14

Charakteristika (viz. obr. 17-18 str. 94):

Dům se nachází na severovýchodní straně návsi, na stavební parcele č. 47. Budova je přízemní stavení s půdní nadezdívkou, která je zakončena sedlovou střechou. Budova je vyzděná z cihel. Má obdélný půdorys a oproti ostatním domům v této uliční síti je postavena kolmo. Neobrací se tedy do vsi svým průčelím, ale západní stěnou. Dům má typickou trojdílnou dispozici s pravou orientací přičemž svoji vstupní stranou je obrácen do dvora.

Západní stěna je v přízemí členěna třemi obdélnými okny. Třetí okno, které je nejvíce vpravo, je oproti zbylým dvěma v nepravidelné vzdálenosti, což znamená, že tato místnost byla postavena jako větší a kdysi pravděpodobně sloužila jako obytná síň.

Výpověď map:

Na mapách SK je už budova zakreslena jako zděná. K severní stěně zde přiléhá poměrně velké dřevěné obdélné stavení. Jednalo se nejspíše o stodolu a dům tak původně s tímto dřevěným křídlem tvořil půdorys písmene L, tedy typickou úhlovou sestavu. Dnes tato dřívě dřevěná část již neexistuje, dům je jen obdélný a ponechal si tak tedy jen svoji zděnou část. Na východní části pozemku je na mapě SK zakreslena část zděné obdélné budovy, která vychází z budovy od vedlejší usedlosti a zasahuje do pozemku čp. 47. Tato část je dnes již také ubouraná. Na mapách IS nebyla zakreslena žádná změna.

Datování:

Podle map SK zde takto zděná budova stojí minimálně od poloviny 19. století. Hospodářská křídla byla v minulosti ubouraná a zůstala zde stát jen zděná obytná budova. Trojdílná dispozice domu se běžně používala v 19. století a dřívě.

5.6 Dům čp. 6

Charakteristika (viz. obr. 19-20, str. 95):

Usedlost se nachází na jihovýchodní straně vesnice na stavební parcele č. 56. Usedlost se skládá se ze tří částí – hlavní obytné budovy, hospodářského křídla či bývalého chléva a stodoly. Obytná budova je situována podle map na levé části usedlosti a průčelím se obrací k severu do návsi. Pravou stranu uzavírá hospodářské křídlo a z jihu je usedlost uzavřena stodolou. Všechny tři budovy jsou zděné a uprostřed budov je uzavřený dvůr. Hlavní obytná stavba je obdélného půdorysu. Je koncipována jako přízemní stavba s půdní nadezdívkou, která je zakončena polovalbovou střechou. Stodola v zadní části pozemku je taktéž obdélná, stejně tak jako hospodářská část. Vzájemně jsou tyto dvě části spojeny a v půdorysu tak tvoří tvar zkoseného písmene L. Celý komplex budov je zcela zděný, což naznačuje určitou majetnost původních majitelů této usedlosti. Budovy jsou stavěné převážně z kamenů. Do návsi se dům obrací severní stěnou, kterou tvoří průčelí domu s vjezdovou branou. Dům má pravou orientaci s trojdílnou dispozicí.

V průčelí je dům v přízemní části členěn dvěma obdélnými okenními otvory s vystouplými obdélně zděnými parapety. Ve spodní části stěny je dům lemován linií, která znázorňuje iluzivní sokl. Od půdní nadezdívky je dům dělen vystouplou římsou se štukově zpracovanými dekorativními liniemi. Štít domu je ve svém středu prolomen malým polokruhovým okenním otvorem. Budova je zakončena polovalbovou střechou a střešní krytina je řešena tzv. esovkami. Vlevo od domu se nachází půlkruhově sklenutá vjezdová brána. Místa sklenutí jsou na obou vnitřních stranách brány profilovaně značena a na horní straně opatřena klenákem. Korunní římsa u vjezdové brány je plasticky řešena, stejně jako římsa v průčelí budovy. Prostor mezi domem a vjezdovou branou je vyzděn a prolomen dveřním otvorem, který je segmentově sklenut. Nad těmito dveřmi se nachází malý obdélný otvor, který zde pravděpodobně plní funkci světlíku a osvětluje prostor na zápraží. Tímto vyzděným prostorem vyniká zajímavě „vykousnuté“ nároží domu, které tak vzniklo pro potřeby později dostavovaného zápraží.

Výpověď map:

Na mapě SK je zakreslena zděná usedlost složená ze tří částí. Hlavní obytná část obdélného půdorysu a úhlově složené hospodářské zázemí ve tvaru zkoseného písmene L. Hospodářská část byla dříve pravděpodobně rozdělena na chlévy a zadní stodolu. Komplex

budov tvoří uzavřený dvůr. Za usedlostí se nacházel pozemek se zahradou, kde je zakreslena přímo za stodolou dřevěná (žlutě značená) podélná budova ve tvaru písmene L.

Na mapě IS je zakreslena výstavba nového zděného objektu v zadní části pozemku na místě dřevěné stavby. Jednalo se nejspíše o výstavbu nové stodoly. Na současné mapě je vidět, že došlo k ubourání bývalé původní stodoly a byla zde zachována zadní, nověji vystavěná stodola. Tím také došlo k rozšíření prostoru ve dvoře usedlosti. Mezi hospodářským křídlem a novou stodolou tak vzniklo prázdné místo, které bylo později vyzděno a obě budovy tak byly spojeny, avšak nezastřešeným prostorem.

Datování:

Podle map SK víme, že zde takto zděná usedlost vznikla již před polovinou 19. století. Na mapě IS byla zakreslena výstavba nové stodoly, díky které byla zbourána původní starší zděná stodola. K této přestavbě došlo v průběhu druhé poloviny 19. století. Vjezdová brána do usedlosti je půlkruhově sklenuta, což je ve vesnickém prostředí typické pro období kolem roku 1800. Malé půlkruhové okénko ve štítu domu také poukazuje na 19. století. Je dost pravděpodobné, že tato usedlost vznikla na přelomu 18. a 19. století a že mapa SK zachycuje současný komplex staveb.

5.7 Dům čp. 12

Charakteristika (viz. obr. 21-22, str. 96):

Dům je situován na pravé straně návsi, na stavební parcele č. 22/24/23. Obytná budova směřuje svým průčelím (západní stěnou) do návsi. Jedná se o přízemní zděnou budovu s půdní nadezdívkou, která je zakončena polovalbovou střechou. Podélný dům má charakteristickou trojdílnou dispozici s levou orientací.

Budova je postavena na cihelném soklu, který vychází ze základového zdiva. Od nadzemního zdiva je odlišen zhruba půl metru vysokým, tmavě červeně omítnutým pásem, který lemuje obvod budovy. V přízemní části průčelí je dům členěn jedním velkým obdélným okenním otvorem, který zcela jistě není původní. Ve štítu domu je umístěno malé půlkruhové okénko. Okraj střechy je lemován mírně vystouplou plastickou linií, na kterou navazuje krovová konstrukce. Z pravé strany k domu přiléhá zděná vjezdová brána, na které je díky opadané omítce vidět původní výzdoba. Okraje pilířů byly z čelní strany pravděpodobně zdobeny jednoduchými pilastry a nahoře byly plasticky odstupňované.

Výpověď map:

Na mapě SK je zakreslena obdélná zděná budova ve stejné pozici jako stojí dnes. Z jihovýchodní strany byl dvůr zakončen dřevěným přístavkem, který přiléhal k zadní, jižní stěně domu. Jednalo se nejspíše o hospodářské křídlo. Za domem se nacházela poměrně rozlehlá zahrada.

Na mapě IS jsou zakresleny změny a jedna zvláštnost. Původní dřevěný přístavek, jak je zakreslen na mapě SK, přiléhal k zadní jižní stěně domu. Na mapě IS však nahrazuje celou zadní zděnou část domu a přiléhá tak nikoli k stěně jižní, ale východní. Nejspíše se jedná o chybu zhotovitele mapy IS, neboť je nelogické, ubourat zděnou část z důvodu rozšíření dřevěného křídla a především zničit vnitřní dispozici domu. Na mapě IS je navíc zakreslena nově plánovaná stavba zděné obdélné stodoly kousek za domem v zadní části pozemku.

Ze současné mapy je zřetelné, že se zachovala jen hlavní obytná budova bez dřevěného křídla a už jen s torzem kamenných základů bývalé stodoly. Naopak zde přibyl zděný přístavek u vstupu do domu, kde vznikla jakási provizorní přistavěná chodba.

Datování:

Dům nese charakteristické prvky pro období druhé poloviny 19. století, jako je pilířová vjezdová brána či půlkruhově sklenutý okenní otvor ve štítu domu a samotné podélné řešení půdorysu domu. Velké obdélné okno v průčelí domu bylo vybouráno někdy začátkem 20. století. Pravděpodobně je na mapě SK již zakreslena současná zděná stavba, která však na konci 19. století a začátku 20. století prošla přestavbou.

5.8 Dům čp. 10

Charakteristika (viz. obr. 23-24, str. 97):

Usedlost se nachází na západní straně návsi, na stavební parcele č. 52. Hlavní obytná budova není situována průčelím do návsi, nýbrž je postavena kolmo a do návsi se obrací západní stěnou. Průčelím je tedy otočená na sever. Z jihu je usedlost uzavřena dlouhým hospodářským křídlem, složeným ze tří budov. Uvnitř usedlosti se nachází prostorný dvůr. Hlavní obytná budova je zděná přízemní stavba s půdní nadezdívkou a je zakončena sedlovou střechou. Má pravou orientaci se vstupní stranou obrácenou do dvora.

Západní stěna, která směřuje do uliční fronty, je v přízemí členěna trojicí okenních otvorů s bílým orámováním. U půdní nadezdívky je korunní část prolomena minimálně trojicí malých obdélných okenních otvorů. Dům je lemován bíle omítnutou linií v nároží domu a po obvodu střechy. Sedlová střecha je pokryta plechovou krytinou a vyčnívají z ní dva komíny. K pravé stěně domu přiléhá segmentově sklenutá vjezdová brána se stupňovitou římsou, která směřuje do dvora usedlosti. K levé straně vjezdové brány přiléhá nízká zděná obdélná stavba s plochou střechou. Tato budova pravděpodobně slouží jako garáž a je umístěna za ohradní zdí.

Hospodářskému křídlu v čele dominuje patrová stavba bývalé sýpky, která přiléhá k jižní stěně obytného domu a průčelím směřuje do uliční fronty. Sýpka je vyzděná z cihel a kamenů. V přízemí je členěna dvojicí obdélných okenních otvorů, které jsou opatřeny mřížemi. V patře je členěna taktéž dvojicí, ale malých obdélných okenních otvorů, které sloužily spíše k větrání a dodatečnému osvětlení prostoru. Půdní nadezdívka je v čele zpracována frontonem a spodek střechy lemují korunní římsa, na kterou navazuje krovová konstrukce. K zadní stěně sýpky přiléhají za sebou dvě umístěné zděné přízemní hospodářské budovy, zarovnané v jedné linii.

Výpověď map:

Na mapě SK je na stavební parcele č. 52 zakreslena usedlost složená ze tří zděných budov a jedné dřevěné stavby. Na západní straně je zakreslena dvojice zděných budov, které jsou blízko při sobě. Severněji umístěná budova zde má obdélný půdorys a druhá, hlavní obytná budova má půdorys obráceného písmena L. Usedlost byla na východní straně zakončena dlouhou zděnou stodolou. Mezi dvojicí domů a stodolou stála při obvodu parcely

zmiňovaná dřevěná hospodářská stavba, nejspíše bývalý chlív. Mapa IS nezachytila žádnou změnu.

Na současných mapách se však situace zcela změnila. Dvojice zděných domů, jak byly zakresleny na mapě SK, změnila svoji podobu. Hlavní obytná budova již nemá v půdorysu úhlové složení, ale je pravidelně obdélná. Vedlejší zděnou stavbu vlevo nahradila zděná garáž s plochou střechou, stavba kopíruje půdorys původní stavby, jak byla zachycena na mapě SK. Z leteckého snímku jsou vidět pozůstatky obvodových zdí na místech bývalé dřevěné stavby a zděné stodoly. Úplně nové hospodářské křídlo, složené ze tří zděných budov, vzniklo při okraji parcely na jižní straně.

Datování:

Z porovnávání současných map a map SK zřetelně vyplývá, že v druhé polovině 19. století, proběhla razantní přestavba celého komplexu usedlosti. Nová usedlost byla klasicistně pojatá, což vyplývá ze vzhledu hlavní obytné budovy a vedlejší budovy, bývalé sýpky a taktéž ze segmentově sklenuté vjezdové brány z období po polovině 19. století. Je celkem pravděpodobné, že uvnitř klasicistního domu se nachází plackové klenby. Z původních budov, jak jsou zakresleny na mapách SK, se tedy žádná nedochovala a v druhé polovině zde vznikla nová, klasicistně pojatá usedlost, částečně vycházející ze základů starých budov.

5.9 Dům čp. 43

Charakteristika (viz. obr. 25-26, str. 98):

Usedlost stojí na parcele č. 30 a je situována na západní straně vesnice, nedaleko návsi. Na parcele bývalé usedlosti jsou nyní dva zděné objekty. Dům na východní straně je průčelím orientován na západní stranu a do uliční fronty se obrací jižní stěnou. Má pravou orientaci. Dům na západní straně, je průčelím orientován k jihu a má taktéž pravou orientaci. Oba domy jsou od základů vyžděny z kamenů a doplněny pozdějšími cihlovými dozdvídkami. Jsou to přízemní stavby s půdní nadezdívkou a jsou zakončeny sedlovou střechou. Dům na východní straně má pravou část zakončenou polovalbovou střechou.

Dům na východní straně je hlavní obytná budova. Je to dlouhá, obdélná stavba, která svojí jižní stěnou, směřující do uliční fronty, kryje výhled do dvora. Stěna domu je hrubě omítnuta šedým nátěrem a dům lemuje bílá klasicistní linie. Na místech opadané omítky vystupuje na povrch kamenné zdivo. Tato stěna je členěna pěticí oken, dvěma malými okenními otvory a třemi většími. Okenní otvory jsou na hrubé omítce zvýrazněny orámováním s hladce bílým nátěrem. Původně bílá linie lemuje celou korunní část zdiva a jednotlivá nároží domu. Dům je na západě částečně vyvýšen, což souvisí s bývalým, dnes již zaniklým přiléhajícím hospodářským křídlem. Malý a nízký obdélný okenní otvor ve vyvýšené části zdiva naznačuje, že se mohlo jednat o sýpkové polopatro. Zpod střešní krytiny vystupují konce vazných trámů a krátkat krovu. K severozápadnímu rohu domu přiléhá cihlově zděná pilířová vjezdová brána s ohradním zdivem.

Vedlejší stavba na západní straně je taktéž přízemní budova s půdní nadezdívkou a je zakončená sedlovou střechou. Dnes se jedná o obytnou budovu se socialistickou fasádou v přízemí a klasicistně lemovaným štítem, který je od přízemí oddělen rovnou římsou. Dům je členěn jedním obdélným okenním otvorem v průčelí a třemi stejnými otvory na západní stěně, kde se nachází taktéž vstupní strana do budovy. Štít průčelí je členěn malým obdélným okenním otvorem s bílým orámováním.

Výpověď map:

Mapa SK zachytila na parcele č. 30 jednu zděnou a dvě dřevěné budovy. Zděná obdélná budova je zakreslena na východní části, přímo na místě dnešní hlavní obytné budovy. K ní na západní straně přiléhá k severní stěně, která směřuje do dvora, dřevěné hospodářské

křídlo. Na místě dnešního druhého zděného domu je zde zakreslena dřevěná obdélná stavba s výběžkem ve tvaru L na severní straně. Mapa IS nezachytila žádné změny.

V porovnání se současnými mapami se změnila situace. Dřevěnou budovu tvaru L nahradila zděná obdélná budova kopírující původní obvod domu. Dřevěné křídlo, které bylo zakresleno jako přiléhající ke zděnému domu, dnes již neexistuje. Na místech zakreslené zděné stavby dnes stojí obdélná zděná budova s identickým půdorysem. K přestavbě komplexu muselo dojít někdy po polovině 19. století.

Datování:

Na hlavní obytné budově jsou patrné pozůstatky klasicistní fasády. Fasáda je zpracována kombinací hrubé omítky s šedým nátěrem a hladce bíle omítnutými liniemi. V místech, kde opadala omítka orámování oken, jsou vidět cihelné dozdivky v kamenném zdivu, které souvisí se vznikem těchto dodatečných obdélných okenních otvorů. Cihlová je taktéž pilířová vjezdová brána. Pravděpodobně vznikla ve stejné době, ve které také vznikly nové okenní otvory. Vyvýšená část jižní stěny domu, která kdysi nejspíše sloužila jako sýpkové polopatro, souvisí pravděpodobně s bývalým dřevěným hospodářským křídlem, které přiléhalo k této stěně. Tento dům je již zakreslen na mapě SK jako zděný a skutečně se jedná o stejnou budovu. Naznačuje to stavební hmota, totožný půdorys a návaznost zadní části domu na bývalé hospodářské křídlo. V druhé polovině 19. století však proběhla klasicistní přestavba usedlosti, během které vznikly nové okenní otvory, fasáda a pilířová vjezdová brána s novou ohradní zdí. Tato přestavba také zahrнула vedlejší bývalou dřevěnou stavbu, která byla nahrazena zděným domem, na kterém jsou taktéž viditelné pozůstatky klasicistní fasády, především ve štítu domu. Možná se jednalo o výměnkářskou chalupu. Dnešní podoba usedlosti pochází z druhé poloviny 19. století.

5.10 Dům čp. 68

Charakteristika (viz. obr. 27-28, str. 99):

Tato chalupa stojí na parcele č. 7, na nejvýchodnější straně vesnice, při cestě k evangelické modlitebně. Jedná se o zděnou obdélnou stavbu s průčelím směřující na západ a do uliční fronty směřující jižní stěnou. Chalupa je přízemní stavba s půdní nadezdívkou a je zakončena polovalbovou střechou. Dům má pravou orientaci, přičemž vstupní strana směřuje do ulice. Dispozice je tradičně trojdílná, na západní straně je však rozšířena na čtyřdílnou.

V přízemí je dům po celém obvodu lemován mírně vystouplou linií. Průčelí domu je v přízemí členěno jedním obdélným okenním otvorem. Štít domu je od přízemí dělen vystouplou profilovanou římsou, která je překryta taškami. Štít v průčelí je po obvodu lemován plasticky vystouplou linií, uprostřed je umístěn obdélný otvor s dveřmi.

Jižní stěna, která je otočená do uliční fronty, je členěna čtyřmi obdélnými okenními otvory. Všechna okna na chalupě mají štukově zpracované plastické orámování. V této stěně jsou navíc umístěny dvojce dveře. Dveře blíže k východu jsou novodobé a souvisí s částí domu, která je řešena trojdispozičně. Druhé dřevěné dveře jsou umístěny na západní straně jižní stěny. Jsou vsazeny do dřevěného obdélného portálu. Stejně jako okenní otvory je i tento portál plasticky orámován. Tyto dveře sloužily jako původní vstup do rozšířené části, která nejspíše sloužila jako výměnek.

Výpověď map:

Na mapě SK je zakreslen již zděný obdélný dům, totožný s dnešní situací. Mapa IS nezachytila žádnou stavební proměnu. V porovnání se současnými mapami si navíc můžeme všimnout identického odklonění od cesty, vedoucí k modlitebně.

Datování:

Dům čp. 68 má typické prvky venkovského klasicismu. Jsou to například plasticky vystouplé parapety s ostěním, římsa ve štítu domu a polovalbové zakončení střechy. Tento dům je navíc již zakreslen na mapě SK, kde je zakreslen ve stejné pozici, jako je tomu dnes. Tato venkovská stavba je charakteristická pro polovinu 19. století.

5.11 Dům čp. 23

Charakteristika (viz. obr. 29-30, str. 100):

Tato usedlost se nachází při severozápadním okraji návsi na stavební parcele č. 40. Dnes se v areálu někdejší usedlosti nacházejí dva novodobé zděné objekty s výjimkou jedné zděné polopatrové stavby. Tato budova je průčelím, které tvoří východní stěna, směřovaná k návsi. Před hlavním průčelím se nachází malá předzahrádka, velká zahrada je umístěna za budovou. Ze severní zadní stěny k ní přiléhá hospodářské křídlo, zakončené z jedné strany kruhovým rondelem.

Hlavní část budovy bez připojeného hospodářského křídla je obdélného půdorysu a zděná z cihel. V přízemní části východního průčelí je dům členěn dvojicí čtvercových oken a pravá část stěny je překryta novodobějším přístavkem. Přízemí je od polopatra děleno římsou z cihelných prefabrikátů, která je štukově profilovaná. Štít domu je lemován již špatně viditelným rámem a ve středu je členěn jedním malým půlkruhově sklenutým obdélným okenním otvorem, taktéž s plastickým orámováním. Střecha domu je členěna dvouosově, hlavním průčelím směřujícím východně k návsi a druhým severně do dvora usedlosti. V průčelích jsou štíty zakončeny polovalbičkami.

Výpověď map:

Na mapách SK je zakreslena poměrně rozlehlá zděná usedlost složená ze tří zděných budov. Hospodářské křídlo popisované budovy bylo v pozdějších letech zcela jistě přestavěno, i když si na první pohled zachovává podobný půdorys. Mapa nám navíc prozrazuje, že popisovaná budova kdysi sloužila jako hospoda. Obytný dům tedy stával vedle na místě stavební parcely č. 41, kde dnes stojí novostavba, kopírující však původní půdorys staré situace. Obytný dům je na mapě SK dělen černou linií a na současném leteckém snímku je viditelné, že tato oddělená část byla odbouraná a je zde zachováno torzo původního zdíva. Třetí, nejseverněji umístěná budova v usedlosti, byla taktéž zděná a místo stodoly se nejspíše jednalo o výměnkářskou chalupu, na jejímž místě dnes stojí taktéž novostavba rodinného domku. Celá usedlost bývala obehnaná ohradní zdí a tvořila tak celek. Mapa IS nezachytila žádnou přestavbu.

Datování:

Současnou usedlost tvoří dvě novodobé rodinné stavby z konce 20. století a jedna zachovalá budova z poloviny 19. století. Tato budova má typické prvky venkovského

klasicismu (římsa, polovalba, typ okenního otvoru ve štítu). Podle map je patrné, že i tato budova prošla v druhé polovině 19. století přestavbou, nejspíše spolu s přeměnou zadního přilehlého hospodářského křídla, které pochází v této podobě nejdříve z druhé poloviny 19. století. Nasvědčuje tomu jak změna v mapách, tak pilířová konstrukce někdejší stodoly a nově vzniklý cihlově vyzděný kruhový rondel, který sloužil k mletí obilí.

5.12 Libenická fara

Charakteristika (viz. obr. 51-52 str. 113):

Budova fary se nachází v jihozápadní části vsi a stojí přímo při cestě k evangelické modlitebně. Je postavena na stavební parcele č. 2. Jedná se o přízemní stavbu s půdní nadezdívkou. Fara je zděná stavba s obdélným, skoro až čtvercovým půdorysem. Základy stavby jsou kamenné, nadzemní zdivo je již z cihel. Budova je zakončena polovalbovou střechou. Má pravou orientaci a do uliční fronty se obrací svojí východní stěnou.

Dům se do ulice obrací nikoli svým průčelím, ale východní stěnou, která je členěna pětící obdélných okenních otvorů lemovaných ostěním a fara tak budí dojem obyčejného domu. Stěna je zakončena profilovanou římsou a je zde patrná konstrukční návaznost římsy a krovu. Profil římsy je vyzděn z prefabrikovaných dílů.

V průčelí je budova poměrně široká a v přízemí je členěna dvěma obdélnými okenními otvory, které jsou od sebe celkem vzdáleny. Okenní otvory jsou lemovány zdobným ostěním. Vysoká půdní nadezdívka je od přízemí oddělena vystouplou profilovanou římsou. Střecha je ve štítu budovy vystouplá v šířce římsy a celá stěna štítu je tak mírně zapadlá. Štít je ve svém středu dále členěn dvěma okénky s půlkruhovým sklenutím a ty jsou stejně jako v přízemí zdobeny plasticky vystouplým ostěním.

Jižní stěna domu se obrací do farní zahrady, která byla v minulých letech znovu obnovena. Zahrada je ohraničena cihelnou ohradní zdí s kamennými základy. Jižní stěna je členěna dvěma obdélnými okenními otvory, ale již bez zdobného ostění a stěna je také jako jediná oprostěna od římsy. Ve štítu jižní stěny je umístěno jedno malé okénko s půlkruhovým sklenutím.

Výpověď map:

Budova fary je na mapách SK značena červeně, tudíž již v polovině 19. století byla zděná. V půdorysu je stavba zakreslena jako obdélná a poměrně široká, uzpůsobená potřebám fary.

Na mapě IS nebyly zakresleny žádné přestavby ani jiné změny. Budova fary tak zde stojí v původní nezměněné podobě dodnes.

Datování:

Budova fary byla postavena roku 1839. Nejspíše, až na socialisticky upravenou fasádu a novou střešní krytinu, neprošla žádnou změnou.

5.13 Evangelická škola v Libenicích

Charakteristika (viz. obr. 43-44 str. 108):

Budova bývalé evangelické školy se nachází v jihozápadní části vesnice na stavební parcele č. 2. Byla postavena hned za farou, před evangelickou modlitebnou. Jedná se o jednopatrovou budovu se čtvercovým půdorysem a je tak jednou z nejvyšších budov v Libenicích. Je zakončena stanovou střechou s vrcholící věžičkou, která vychází ze středu střechy. Budova školy je zděná z cihel a vznikla zde zcela nově, tudíž na svém místě neměla žádného předchůdce.

Jak jsem již zmiňoval, budova je koncipována jako čtvercová a vstup do budovy a zároveň hlavní průčelí se nachází na západní stěně, která je odvrácena od vesnice a směřuje přímo k modlitebně, která je blízko za vsí. Všechny stěny jsou zpracovány totožně, až na tuto vstupní část, která se odlišuje schodištěm do budovy a vysokým obdélným vstupním portálem. Zbylé tři stěny (severní, jižní, východní) jsou vertikálně děleny čtyřmi pilastry, které jsou ve výšce budovy. Mezi pilastry tak vznikají jak v přízemí, tak v patře, tři volná pole. V přízemí jsou tato pole členěna trojicí slepých nik se segmentovým záklenkem. V patře jsou tato tři pole členěna trojicí obdélných okenních otvorů, které jsou lemovány vpadlým ostěním, čímž jsou okna zvýrazněna. Pod podokenní římsou se u každého okna nachází dvě slepá čtvercová pole, která zde plní dekorativní funkci. Tato pole s okny jsou v horní části zakončena pravoúhlým zubořezem. Stěna školy je nahoře po celém obvodu zakončena profilovanou římsou, u které je patrná návaznost na krovovou konstrukci.

Výpověď map:

Na mapě SK je pozemek č. 78 prázdný a není zde zakreslena žádná stojící budova. Tento pozemek původně patřil faře a byla zde část farní zahrady. Na mapě IS je zde již zakreslena výstavba zděné budovy s nečitelným popiskem. Je zde zachycen pravděpodobně počátek stavby, jelikož půdorys stavby je zakreslen prozatím jako obdélný a nikoli jako čtvercový. Tato situace naznačuje, že v pozdějších letech byla stavba překoncipována a dostavěna v mnohem majestátnější podobě, která je již z roku 1863.³⁹

³⁹ NEŠPOR, Zdeněk. Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska. vyd. Praha, 2009. s. 262. ISBN 978-80-7017-129-5.

Datování:

Podle mapy SK víme, že před polovinou 19. století zde byl prázdný pozemek, který sloužil jako farní zahrada. Mapa IS zachytila výstavbu této budovy, která byla později nově přestavěna. Základní kámen byl položen 26. května 1863.⁴⁰ Tento rok se však může vztahovat k první fázi stavby, která je přikreslena na IS, jelikož jednotlivé prvky domu jsou spíše charakteristické až pro 80. léta 19. století. Bez podrobného prozkoumání vnitřní situace domu však nelze přesně určit, zda současná stavba opravdu pochází již z 60. let 19. století.

⁴⁰ NEŠPOR, Zdeněk. Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska. vyd. Praha, 2009. s. 262. ISBN 978-80-7017-129-5.

5.14 Budova veřejné školy v Libenicích

Charakteristika (viz. obr. 40-42 str. 106 - 107):

Budova bývalé veřejné školy se nachází v jižní části vesnice na stavební parcele č. 22. Jedná se o obdélnou přízemní budovu s půdní nadezdívkou, zděnou pomocí cihel a se vstupní stranou orientovanou na západ. Ačkoli je stavba obdélná a jednotná, je rozdělena na jakási dvě křídla. Jedno je orientováno příčně a druhé podélně, jednak z estetických a také konstrukčních potřeb školy. Budova bývalé školy je zakončena valbovou střechou s poměrně nízkým sklonem a je kombinovaná jako úhlová sestava, kterou tvoří fronton na západní stěně.

Budova stojí na cihlově zděném soklu, který vyvažuje terén pro nadzemní stavbu. Ze všech stěn, až na severní, je budova členěna celkem patnácti poměrně velkými obdélnými okny, což je typické u školních budov. Okenní otvory jsou rámovány iluzivní šambránou, která je z bočních stran ohraničena pásovou rustikou, která zdobí budovu po celém obvodu ve výšce oken. Podstřešní římsa je velice výrazná a je zdobena kanelurami. Vstupní strana do budovy je na západní stěně a vstupní dveře oddělují jižně příčně situovanou část s frontonem od severně podélné části. Jižní část je na západní stěně členěna dvojicí obdélných okenních otvorů s pásovou rustikou na stěně v přízemní části. Nad korunní římsou je zde umístěn výrazný fronton s kruhovým obdélným okenním otvorem ve středu tympanonu. Valbová střecha je na tomto místě úhlově zalomena.

K severní stěně přiléhá obdélný přístavek nové školní třídy. Přístavek je snížený o celé polopatro a po obvodu je členěn sedmi obdélnými okenními otvory s dřevěnými okny. Okenní otvory jsou po bocích lemovány úzkou, plasticky vystouplou linií a prázdný prostor mezi okny je vyplněn svislým plasticky vystouplým pásem. Poměrně výrazná je podstřešní římsa, na kterou navazuje valbová střecha.

Výpověď map:

Na mapě SK je na stavební parcele č. 22 zakreslena obdélná zděná budova se zahrádkou ležící za severní stěnou v místech dnešní dodatečně dostavěné druhé třídy. Mapa IS nezachytila žádnou změnu.

Datování:

Podle písemných pramenů zde byla roku 1801 vystavena nová škola.⁴¹ Mapa SK ji roku 1841 zachytila jako obdélnou zděnou stavbu. Současná budova má poměrně zachovalou fasádu a výrazně anticky tvářící se fronton. Stavba je pojata pozdějším klasicismem a jednotlivé prvky poukazují na to, že pochází spíše z druhé poloviny 19. století. Po polovině 19. století tedy nejspíše došlo ke klasicistní přestavbě školní budovy. Buď zároveň, nebo vzhledem k výběru nejednotného uměleckého slohu byla později dostavěna druhá třída.

⁴¹ Libenice, veřejná škola [cit. 2016-29-12] URL: <http://www.libenice.cz/historie>

5.15 Budova tvrze a pozdějšího renesančního paláce

Historie (viz. obr. 31-39 str. 101 - 105):

Roku 1396 odkoupil Václav IV. Libenice od Sedleckého kláštera a někdy v té době zde nechal zbudovat gotickou tvrz s opevněním.⁴² I když první písemná zmínka o tvrzi pochází z roku 1437, přítomnost královského purkrabího je zaznamenána již roku 1401.

Roku 1574 inicioval majitel tvrze a panství Jan Libenický z Vrchovišť přestavbu gotické tvrze v rozlehlejší trojkřídly renesanční palác, který si zachoval své gotické opevnění.⁴³ Přestavby tvrze se ujal vlašský mistr z Kutné Hory, Gabriel.⁴⁴ Mezi Janem Libenickým a Gabrielem však došlo ke sporu, který vyústil k zatčení Gabriela. Ten totiž původně na tvrzi dostavěl jen kuchyni a za práci chtěl okamžitě zaplatit peníze, s čímž Jan nesouhlasil, jelikož chtěl proplatit až celé dokončené dílo. Nakonec mu však za nedokončenou práci zaplatil 5 kop grošů a 5 korců žita a Gabriel mu na dostavbu vyjednal jiného, taktéž vlašského zedníka Pavla. Gabriel měl však na dílo dohlížet, což neudělal a tak si ho Jan Libenický pozval k sobě a vrhl se zlostí na něj. Gabriel mu však odvětil: „*Nevím, kdo jest větší lhář, vy jste mi dlužní, já vám nic*“⁴⁵. Nebýt havířů, kteří zabránili potyčce, mohlo dojít k prolití krve, neboť Jan již tasil kord. Situace nakonec dopadla tak, že Gabriel skončil v kutnohorském vězení.

V roce 1643 shořela příčinou šafáře libenická tvrz se stodolou a třemi vedlejšími chalupami. Po tomto roce mizí všechny zmínky o tvrzi, pravděpodobně byla po požáru proměněna v hospodářskou budovu dvora, která byla později dále upravována. Po požáru nejspíše zaniklo celé západní křídlo. Roku 1778 byl dvůr rozparcelován a z části budov vznikla usedlost s číslem popisným 1.⁴⁶ Ta až do roku 1950 sloužila pouze k hospodářským účelům. Od roku 1950 sloužila částečně k obytným účelům a jako skladiště Jednoty. Od roku 1992 objekt neplní žádnou funkci a chátrá.

Charakteristika:

„Libenická tvrz se dodnes zachovala v neúplném stavu, jenž byl zapříčiněn rozsáhlým požárem v roce 1643 a četnými pozdějšími přestavbami. Nevelká, dnes přízemní budova,

⁴² VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem do roku 1618. vyd. Praha, 2014. s. 78. ISBN 978-80-257-1283-2.

⁴³ ŠIMEK, T. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, vyd. Praha, 1989. s. 262.

⁴⁴ JOUZA, Ladislav – RIŠLINK, Vladimír. Kolínsko na počátku novověku. vyd. Kolín, 1999. s. 36.

⁴⁵ ŠIMEK, Josef. Kutná Hora XV. A XVI. Století. vyd. Kutná Hora, 1907. s. 30-31.

⁴⁶ Hrady, Libenice [cit. 2016-27-12] URL: <http://www.hrady.cz/?OID=5517>

kerou na jižní a západní straně obíhal široký příkop, má pravoúhlou trojkřídlou dispozici s několika průběžně řazenými obdélnými místnostmi, původně opatřenými lunetovými klenbami s hřebínky. Průčelí byla rytmizována pravoúhlými okenními otvory s profilovaným ostěním, z nichž se některé v pozměněném stavu zachovaly. Ve své původní podobě měla rezidence vzhled drobného, nepochybně patrového zámečku, který odpovídal typu soudobých venkovských sídel nižší šlechty.“⁴⁷

Přístavek východního křídla:

Soudobá část průčelí budovy zachovaného východního křídla, která směřuje do ulice, je patrová. Již z viditelně rozdílné skladby materiálu (jen cihla) poznáme, že tato část je novodobější. V přízemní části průčelí jsou nároží budovy zpracována lehce vystouplými pilastry, které se taktéž objevují ve středu průčelí kolem vstupních dveří. Přízemní stěna je členěna dvěma symetricky obdélnými novodobými dveřními otvory a jedním velkým obdélným okenním otvorem. Přízemí od patra je děleno plasticky vystouplou fabionovou římsou. Nároží v patře budovy jsou zpracována armaturou ve formě bosáže, která znázorňuje iluzivní bloky kamenů. Patro je celkem členěno třemi symetrickými segmentově sklenutými obdélnými okenními otvory s parapety, které mají dole zdobná slepá čtvercová pole. Středově umístěné okno je ze stran lemováno dvojicí pilastrů, které navazují na pilastry ve středu přízemní části. Hmota stavby je zakončena plasticky odstupňovanou korunní římsou a zakončena valbovou střechou.

Východní a západní stěna je v přízemí i v patře členěna vždy dvojicí segmentově sklenutých obdélných okenních otvorů s parapety, stejně jako je tomu v průčelí stavby. V přízemní části si zde okna zachovala plasticky vystouplou šambránu. Obě stěny jsou na fasádě zakončeny svislým pilastrem, za kterým pokračuje již neomítnutá stěna s navazující přízemní částí starého paláce.

K pravému rohu v průčelí stavby přiléhá ohradní zídka s dveřmi, na které navazuje velmi zdobná vjezdová brána. Brána je půlkruhově sklenuta, ve středu s klenákem a po stranách je zdobena vždy jedním hranatým pilastrem. Je zakončena stupňovitě profilovanou římsou a vytváří tak zajímavě vrásčitý vzhled. Z vrchu je vjezdová brána pokryta krytinou. Opadaná omítka odhaluje stavební materiál, kterým jsou cihly a kameny.

⁴⁷ JOUZA, Ladislav – RIŠLINK, Vladimír. Kolínsko na počátku novověku. vyd. Kolín, 1999. s. 36.

Renesanční palác: východní křídlo

Z původně trojkřídlého renesančního paláce se do současnosti zachovalo jen východní a jižní křídlo. Tato dvě křídla jsou již přízemní a mají již renesanční zdivo s pozůstatky původního tlustého gotického zdiva v jednotlivých částech. Některá místa s cihelnými dozdívkami pochází pravděpodobně z barokních úprav dvora.

Východní křídlo je tvořeno převážně renesančním zdivem, složeným z kamenů a cihel. Z vnější strany východního křídla renesančního paláce vystupují zbytky starší gotické stavby, kterou mohla být pravděpodobně věž. Celou jižní část východního křídla tvoří gotické zdivo. Jihovýchodní nároží je zpracováno armaturou z velkých tesaných bloků. Východní stěna je členěna šesticí okenních otvorů, vnitřní západní stěna trojicí okenních otvorů a jižní stěna jedním okenním otvorem. Jsou to obdélné okenní otvory nevelkých rozměrů vsazené v kamenném zdivu. Některá z oken jsou opatřena dřevěným trámem nebo vylehčovacím záklenkem, který svádí zatížení stěny. V těchto okenních otvorech jsou vsazena jednoduchá okna s dřevěným rámem. Na západní stěně tohoto východního křídla se nachází zbytek tesaných kamenných kusů zazděného gotického okna.

Východní křídlo je tvořeno celkem jedenácti místnostmi a schodištěm vedoucím do gotického sklepení původní tvrze. Pět renesančních místností je sklenuto valenou klenbou s trojbokými výsečemi. Čtyři místnosti při nároží východního křídla jsou lemovány gotickým zdivem a nejsou sklenuty.

Renesanční palác: jižní křídlo

Z jižního křídla se zachovala jen část s dvěma místnostmi. Je tvořeno výhradně gotickým zdivem, jen vnitřní dvě místnosti jsou od sebe odděleny barokním zdivem. Jižní křídlo je z vnitřní strany dvora členěno dvojicí dvoukřídlých dřevěných dveří. Z vnější jižní stěny je členěno v každé místnosti jedním okenním otvorem, který je vsazen v segmentově sklenuté okenní nise. Z vnější strany je jedno z oken vsazeno v jediném zachovalém renesančním okenním otvoru. Má typickou renesanční obdélnou šambránu z tesaného pískovce a nadokenní parapet. Spodní parapet byl pravděpodobně ulomen. Tyto dvě původně gotické místnosti jsou sklenuty renesanční křížovou klenbou, které jsou opřeny do koutových příložek, což je typické u dodatečného klenutí ve starším zdivu.

Výpověď map:

Na mapě SK je zachycena ještě trojkřídlá dispozice renesančního paláce. K budově přiléhají celkem čtyři pozemkové parcely s čísly 82, 83, 84, 85. Číslo pozemkových parcel 82, 84, 85 zachycují místa, kde kdysi stávaly zahrady patřící k paláci. Pozemková parcela s označením 83 zakresluje místo s příkopem, který je pozůstatkem valu ze středověké tvrze.

Jelikož z písemných pramenů víme, že během požáru z roku 1643 zaniklo západní křídlo stodoly, musela být později na svém místě znovu obnovena, protože na mapách SK z roku 1841 je znovu zakreslena. Vznikla zde pravděpodobně někdy po požáru, kdy byl účel paláce koncipován jako hospodářský dvůr. Budova paláce je zakreslena na stavební parcele č. 13 a obnovená přiléhající stodola opět vytvořila původní trojkřídlou dispozici budovy a ta stojí na stavební parcele č. 12. Samostatné očíslování stavebních parcel naznačuje pozdější vznik jedné z částí, v tomto případě stodoly.

Sousední čísla stavebních parcel 14, 16 a 31 zakreslují poměrně dosti široké zděné hospodářské stavby, které kdysi možná mohly souviset s hospodářským dvorem.

Na mapě IS jsou již nově zakreslena čísla pozemkových parcel a budova bývalé tvrze je označena číslem 1, které značí pozemkovou parcelu, která vznikla roku 1778 po rozparcelování dvora. Nic jiného mapa IS na této budově nezachytila. Velké přestavby jsou však zachyceny na sousedních, již zmiňovaných stavebních parcelách s čísly 14, 15, 16.

Současný letecký snímek zachycuje budovu již jako dvoukřídlou (východní a jižní křídlo). Západní křídlo, kde stávala dvakrát obnovená stodola, opět zaniklo a jsou vidět jen základy obvodového zdiva. Oproti mapám SK zde přibyla nová část v podobě přístavku jižního křídla, kde byla budova rozšířena až k uliční frontě. Jihovýchodní stranu budovy stále lemuje středověký příkop.

Datování:

Podle písemných pramenů víme, že zde vznikla v první polovině 15. století nevelká budova gotické tvrze, kterou obíhal široký příkop. Z budovy středověké tvrze se zachovaly části tlustého, pozdně gotického zdiva převážně v jižním křídle. Na západní stěně východního křídla se zachovalo gotické okénko složené ze čtyř tesaných kusů kamene. Otvor okna je dnes

zazděn cihlami. Poslední částí zchovalou z gotické stavby je valeně klenutý sklep postavený z lomového zdiva.

Roku 1574 proběhla podle písemných pramenů přestavba gotické tvrze v trojkřídlý renesanční palác. V této podobě se ve zdevastovaném stavu (kromě západního křídla) zchoval dodnes. Renesanční část tvoří převážně jádro východního křídla. Toto jádro je tvořeno renesančním zdivem a místnosti jsou zde sklenuty typickou renesanční valenou klenbou s trojbokými výsečemi. Taktéž v jižním křídle se dochovaly renesanční křížové klenby s příložkami. Tyto dvě místnosti v jižním křídle jsou situovány v gotickém zdivu a příložky kleneb nám naznačují jejich pozdější (renesanční) vznik, klenební příložky jsou totiž typické u klenutí ve starším zdivu. Na jižní stěně jižního křídla se navíc zchoval jediný renesanční okenní otvor. Jižní křídlo starého paláce, kdysi sloužilo jako byt nebo jako úřední budova. Západní křídlo, které zaniklo po požáru v roce 1643, sloužilo jako stodola.

Po tomto požáru mizí budova renesančního paláce zcela z písemných pramenů a objevuje se až později, kdy byl účel budovy změněn v hospodářskou budovu dvora. Během 18. – 19. století byla znovu obnovena zaniklá stodola na svém původním místě, což dokládají mapy SK, kde je budova zakreslena opět s trojkřídlou dispozicí. V této době taktéž nejspíše vznikla půlkruhově sklenutá barokní, velice zdobná vjezdová brána, vedoucí do dvora. V druhé polovině 19. století byla rozšířena část východního křídla až k hlavní cestě. Na mapě SK ještě není tato část zakreslena a pozdějšímu vzniku nasvědčují i jednotlivé části, jako například segmentově sklenuté okenní otvory a celkově „nádražně“ připomínající pojetí architektonických prvků konce 19. století. Přízemní část sloužila jako hostinec a později obchod. V patře býval velký sál, později určený pro potřeby divadla.

Budova v sobě zachycuje celkem čtyři stavební etapy spojené vždy se změnou účelu stavby. Jsou zde gotické části z původní tvrze, renesanční části bývalého trojkřídlého paláce, barokní přízdívky a úpravy spojené s hospodářským dvorem a přístavek hostince z druhé poloviny 19. století. V současnosti je budova poměrně zchátralá a neslouží žádnému účelu.

5.16 Toleranční modlitebna v Libenicích

Historie (viz. obr. 45-50 str. 109-112):

Typologicky se nejedná o kostel, ale o toleranční modlitebnu, jejichž výstavba se rozmohla po vydání tolerančního patentu 13. října 1781. Toleranční patent nechal vydat císař Josef II. Chtěl ukončit vleklé náboženské spory mezi katolíky a nekatolíky a toužil po spořádané a vnitřně uspokojené společnosti. A tak nekatolíci, které představovali především kalvinisté (helvétové) a lutheráni (augšpurkové), získali některé nové náboženské výsady. Patřila k nim možnost výstavby tolerančních modliteben, které byly do té doby zakázány. Ovšem i výstavba těchto modliteben se musela držet striktních pravidel architektury, jelikož na sebe neměly nijak výrazně upozorňovat. Až po roce 1848 nastává ve větší míře uvolnění pro nekatolíky a začíná se to odrážet i v architektuře, kde se začínají uplatňovat historizující slohy. Jedná se nejčastěji o novorománské či novogotické výstavby či přestavby starších modliteben, nyní již podle vkusu místních věřících.

Libenická modlitebna se nachází na západní straně, nedaleko od vsi, což je pro nekatolické kostely typické. Jedná se o podélný kostel obdélného půdorysu s půlkruhovou apsidou. Kostel je jednolodní s poměrně vysokým štítem. Kostel je vystavěn v novogotickém duchu.

Charakteristika:

5.16.1 Exteriér

Průčelí:

Budova je postavena na iluzivním soklu, který je vyznačen hrubší omítkou, než je použita u nadzemního zdiva a lemuje obvod celého kostela. Nároží zdiva je v průčelí z důvodu zpevnění hran zpracováno armaturou. U přízemní části uprostřed průčelí se nachází dřevěné dvoukřídlé dveře vsazené do klasicistně upraveného tesaného kamenného portálu. Nad dveřním portálem je umístěna rozeta lemovaná plasticky zdobenou šambránou. Štít modlitebny je od přízemní části dělen fabiánovou římsou, která takto, stejně jako sokl, lemuje obvod celé budovy. Štít kostela je stupňovitý, což je zcela typické u novogotické architektury. Na bocích štítu je umístěna dvojice obelisků a na vrchním stupínku je umístěna plastika kalicha, který je symbolem evangelické víry především u kalvinistů.

Severní část:

Stěna je opět bíle omítnuta. Severní stěna je členěna dvěma okenními otvory s půlkruhovým záklenkem. Uprostřed, v prostoru mezi okny, se nachází slepý (zazděný) klasicistní tesaný kamenný portál, stejný jako v průčelí budovy. Byl zde pravděpodobně původní vstup do kostela, protože toleranční modlitebny před rokem 1848 musely mít vstup z boční strany budovy, jako by se jednalo o obyčejnou chalupu. Během novogotické přestavby roku 1860 byl tedy přesunut vstup budovy do průčelí, čímž modlitebna získala mnohem důstojnější podobu.

Východní část:

Ze středu východní stěny vystupuje kruhová apsida. Je prolomena dvěma okenními otvory s půlkruhovým záklenkem.

Jižní část:

Tato stěna je členěna třemi identickými okenními otvory s půlkruhovým záklenkem, které jsou zdobně opatřeny štukově vystouplou šambránou.

5.16.2 Interiér

Stěny, klenby:

Vnitřní i vnější stěny modlitebny jsou pokryty omítkou s bílým nátěrem. Jediná apsida je omítnuta světle modře a koresponduje tak se stejně barevnými lavicemi. Stěny jsou pokryty celkem pěti biblickými citáty čerpajícími z Nového i Starého zákona. Dva jsou umístěny na severní stěně, dva na jižní a jeden v apsidě.

Strop kostela je plochostropý s omítaným podhledem. Je zdoben soustavou pravidelných čtverců značených modrou linií. Apsida je sklenuta konchou.

Vybavení:

Interiér kostela je poměrně prostý, původní z 19. století, tedy doby vzniku modlitebny. Interiérová dispozice je spíše typická pro helvétské nekatolíky. Na stěnách jsou citáty z Bible, v prostoru apsidy je tzv. stůl Páně. Po levé straně (jižní stěna) je umístěna kazatelna s baldachýnem, na které je vidět krásná řezbářská práce. Prostor kostela je zaplněn řezbářsky

zpracovanými lavicemi, které jsou modře natřeny. Jedna řada lavic je zde umístěna kolmo k ostatním, což je také typické pro helvétské zařízení kostela.

Výpověď map:

Na mapách SK stojí na stavební parcele č. 92 a pozemkové parcele 62 červeně značená obdélná stavba toleranční modlitebny s apsidálním zakončením. Stejně jako dnes, byla i kdysi vystupující dominantou na mírném návrší v polích za vsí. Modlitebna je zde zakreslena ještě bez později založeného hřbitova, který stojí přímo za modlitebnou. Mapa IS nezachycuje žádné stavební proměny.

Datování:

Libenická modlitebna je dochovaná s minimem pozdějších úprav po svém vzniku a tudíž je jednou z unikátně dochovaných staveb z doby náboženské tolerance. Od roku 1827 si budova zachovala téměř svůj původní vzhled až na úpravy během roku 1880. Tato přestavba je spojena s rokem 1848, kdy dostali nekatolíci absolutní náboženské uvolnění a své modlitebny mohli přestavět, aby se více podobaly kostelům. Roku 1880 tedy došlo k přestavbě štítu v průčelí budovy. Pro přestavbu byl zvolen pro svou dobu typický novogotický sloh. Dále byl přesunut hlavní vchod do modlitebny z boku budovy do jejího průčelí a původně čtverhranná okna byla upravena a půlkruhově sklenuta. Cennou součástí modlitebny je také dobře zachovaný původní historický mobiliář z 19. století.

5.17 Budova fary v Gruntě

Charakteristika (viz. obr. 60-62 str. 118 - 119):

Budova katolické fary se nachází poblíž gruntecké baziliky. Fara je z cihel vyzděná budova s pravidelným čtvercovým půdorysem. Jedná se o patrovou stavbu s půdní nadezdívkou, která je zakončena stanovou střechou. Průčelím je orientována k západu. Celá stavba je symetricky členěna.

Fara stojí na zvýšeném soklu, který vychází ze základového zdiva a je zakončen římsou. Průčelí je v přízemí členěno celkem čtyřmi okenními otvory a ve středu mezi dvojicemi oken je umístěn vstupní portál. Okenní otvory jsou orámovány do hmoty zdiva mírně vpadlou linií a nahoře jsou ve středu zdobeny klenákem, který je rovnoměrně zarovnaný s fasádou. V přízemní části je fasáda zdobena bosáží či kvádrováním po celém obvodu stavby. Přízemí od patra je děleno kordovanou profilovanou římsou ve výšce balkónku, který je přímo nad zastíněným vstupním portálem. Lodžie je podepřena volutově zdobenými konzolami a zábradlí balkónku je mezi nízkými pilíři členěno kuželovou balustrádou. V patře je fasáda budovy po celém obvodu zdobena rustikou. V průčelí je patro členěno pětící okenních otvorů, prostřední z nich je uzpůsoben k průchodu na lodžii. Tyto okenní otvory v patře jsou obdélné, zespoda lemované podokenní římsou a ze zbylých tří stran jsou orámovány plastickou šambránou zdobenou kanelováním. Šambrána je ve své vrchní části mírně rozšířena do stran a přečnávající konce jsou zdobeny vodorovnými čabakami. V obou horních rozích šambrány jsou umístěny volutově prohnuté konzoly, které podepírají nadokenní římsu s vystouplými parapety malých půdních obdélných okének. Budova je nahoře ukončena podstřešní římsou, která je vespod zdobena kanelurami. Fara má pro svou dobu charakteristickou půdní polopatrovou nadezdívku s vaznicovým krovem.

Plasticky zdobený povrch je u severní a jižní stěny zpracován stejně, výjimkou je počet okenních otvorů. V přízemí i patře severní a jižní stěny je trojice okenních otvorů, z kterých vždy ten prostřední je koncipován jako slepý.

Výpověď map:

Na mapách SK a IS je zakreslena ještě stará situace původního malého kostelíka zasvěceného Panně Marii. Kostel byl obklopen kruhovým hřbitovem, který byl ohraničen ohradní zdí.

Datování:

Již z map SK je patrné, že v druhé polovině 19. století zde fara nebyla a v blízkém prostoru stával ještě starý kostelík zasvěcený Panně Marii. Tento kostel byl zbořen po roce 1900 z důvodu špatného stavu a z důvodu nového projektu výstavby pseudorománské baziliky. Tato přestavba proběhla v letech 1905-1908⁴⁸ a jako první vznikla pro potřeby ubytování faráře fara s hospodářskými budovami. Pro budovu fary byl zvolen novorenesanční styl, který dokazují na budově užití prvky, např. kvádrování, rustika (pro každé patro jiné), římsy, volutové konzoly a typ orámování těchto oken.

⁴⁸ HRNČÍŘOVÁ, Alžběta. Malířská výzdoba farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita Brno, Fakulta filozofická. s. 8-11.

5.18 Budova márnice v Gruntě

Charakteristika (viz. obr. 58-59 str. 117):

Budova márnice je malá obdélná zděná přízemní stavba zakončená sedlovou střechou. Nachází se na severovýchodním rohu hřbitova za ohradní zdí. Pseudorománský styl, ve kterém byla vystavěna, úzce souvisí se stejně slohově pojatou bazilikou. Průčelí směřuje k jihu.

Budova márnice je vyžděna z pískovce na způsob kvádřikového zdiva a nárožních armatur. Zdivo tak imituje stará románská zdiva. Stavba stojí na kamenném soklu z tesaných pískovcových bloků, který vyrovnává terén pro nadzemní stavbu. Armatury v nárožích taktéž lemují zubořezem štíty v průčelí. Armatury jsou provedeny z hladce tesaných pískovcových bloků. Ve středu průčelí je umístěn ústupkový obloukový portál, na který vede nízké provizorní schodiště. První ústupek portálu je zdoben zubořezem a další tři ústupky jsou jednoduše profilované. Portál je vybaven armaturou, zpracovanou z větších tesaných kvádrů. V průčelí štítu stavby je úzký podélný otvor, sloužící k dosvícení vnitřního prostoru. Na špicích štítů jsou z obou stran umístěny kamenné plastiky kříže.

Východní a západní stěna je prolomena dvojicí okenních otvorů. Okenní otvory jsou taktéž vybaveny armaturou a v záklescích vnějších špaletových nik jsou poměrně široká okna. Okenní otvory imitují staré románské špaletové otvory s rozdílem, že kdysi byla románská okna ve špaletových nikách poměrně úzká. Hmota zdiva je na této východní a západní stěně zakončena profilovanou římsou.

Výpověď map:

Na mapách SK je zakreslena ještě stará situace s jednolodním kostelem, který byl zbořen až po roce 1900.

Datování:

Z map SK víme, že zde ještě v druhé polovině 19. století stával starý jednolodní kostel s hřbitovem. Z písemných pramenů víme, že po roce 1900 byl zbořen a byla již naplánovaná stavba pseudorománské baziliky, která zahrnuje i budovu novorenesanční fary a pseudorománské márnice. Protože je v těsném sousedství s bazilikou za stejnou ohradní zdí, byl i pro ni zvolen pseudorománský sloh. Románských prvků je zde několik, například kvádřikové zdivo, špaletové okenní otvory, jednoduchý obloukový ústupkový portál a

románsky pojaté plastiky křížů. Márnice vznikla během přestavby celého komplexu v letech 1905-1908.

5.19 Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě

Historie (viz. obr. 53-57 str. 114 - 116):

Tato novorománská trojlodní bazilika Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě se nachází na úbočí nad vsí, uprostřed hřbitova, na místě bývalého gotického kostela. Bazilika je pojata jako idealizovaná varianta románského chrámu a patří vůbec k jedněm z největších chrámů českého venkova. Stavba je ideálně vsazena do terénu okolní krajiny a spolu s bývalými vinohrady, které jsou dnes využívány jako terasovitá pole, tvoří unikátní panorama.

Jak jsem již uváděl, bazilika měla na svém místě kdysi předchůdce, kterým byl gotický kostel, který je podle historickým záznamů zmiňován již roku 1305⁴⁹. Tento původní kostel patřil pod patronaci kouřimských arcijáhnů a patřil do časlavského děkanátu pražského biskupství. V polovině 14. století, je kostel zmiňován jako zchátralý, avšak díky kutnohorským horníkům byl opraven a zbudován prostorný kostel, zmiňovaný jako vysoký gotický kostel. Zachoval se nám dobový popis kostela z 19. století od katolického kněze a historika Josefa Devotyho: „*Byl vysoký, v gotickém slohu zbudovaný. Sakristie byla po levé straně se dvěma okny, kazatelna starobylá, dřevěná, velký oltář sochami zdobený. Postranní oltáře byly dva: sv. P. Barbory a sv. Jana Nepomuckého, na chóru byly varhany.*“⁵⁰ Do roku 1384 je kostel uváděn jako farní s vlastním plebánem a farním dvorcem. Později je z Kutné Hory spravován jako filiální kostel a pozdějšími patrony se stávají Libeničtí z Vrchovišť, kteří zde byli pohřbíváni. V době pobělohorské zde sloužili kutnohorští jezuité a od roku 1762 se stal kostel filiálním ke Kaňku. Ačkoli měl kostel díky hornickému zázemí poměrně dosti bohatý zádušní fond, nebyl nijak opravován a značně zchátral, až musel být dokonce odbourán. V letech 1815-1818 byl přeměněn v malý kostelík s tříhranným chórem, sakristií a zachovalou původní věží. Věž z původního kostela zabírala celé průčelí, což činilo 6,20 metrů. Věž byla vyzděna z lomového kamene a v nároží zpracovaná z tesaného kamene. Tesanou římsou s jednoduchým gotickým profilem byla věž členěna do dvou pater, a třetí bylo zkráceno do poloviny výše a zakončeno jehlanovou střechou. Pod věží kostela se nacházela kobka s nově upraveným rovným stropem. Měla rozměry 2,90 m x 3,90 m a byly zde uloženy tři renesanční náhrobky⁵¹. Od poloviny 19. století podepisovali obyvatelé nejen Grunty, ale i Čertovky, Dolan, Libenic a Hořan žádosti, týkající se výstavby zcela nového

⁴⁹ HRNČÍŘOVÁ, Alžběta. Malířská výzdoba farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita Brno, Fakulta filozofická. s. 15-18.

⁵⁰ Depositum, Grunta – kostel Zvěstování Panny Marie [cit. 2016-10-08] URL: http://www.depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_3135

⁵¹ Depositum, Grunta – kostel Zvěstování Panny Marie [cit. 2016-10-08] URL: http://www.depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_3135

kostela se samostatnou farností a vlastním farářem. A tak se hlavně především díky královehradeckému biskupu E. Brynychovi roku 1900 kostel stává opět farním. Biskup Brynych si byl dobře vědom, že místní krajina je nábožensky smíšená s velkým zastoupením protestantů a nová fara měla posílit katolicismus. V tu dobu činilo jmění kostela kolem 250 tisíc rakouských zlatých, z čehož byla financována stavba novorenesanční fary s hospodářskými budovami, zahradou a také samotná monumentální bazilika.

Z původního starého kostela se zachoval poměrně velmi starý zvon z 2. pol. 15. století, se staročeským nápisem „*ave maria gratia, pane bozie dal swobodu tiem kdoz te milugi a twau prawdu wyznawagi*“⁵². Zvon byl pravděpodobně ulit tehdejším známým kutnohorským zvonařem Ondřejem Ptáčkem. Původní pískovcové kvádry ze starého kostela byly uloženy v základech věží. Dále se zde zachovaly celkem tři renesanční náhrobky Pánů z Libenic, které jsou umístěny v předsíni současné baziliky a jsou z let 1589, 1591, 1594. Jednou z největších cenností kostela byly úlomky z lebeční kosti sv. Prokopa, zemského patrona a zakladatele sázavského kláštera. Tato relikvie však byla bohužel zcizena. Poslední hmotnou památkou z původního zařízení kostela jsou dva barokní andělci, kteří jsou umístěni v jižní křtící kapli.

Po roce 1900 byl zbořen místní kostelík a při provádění prací bylo zjištěno, že základy kostela byly jen jeden metr hluboké s nekvalitním materiálem v základech. To byl důvod, proč se původní kostel trhal. Tento problém si však nese i současná bazilika a dochází zde k trhlinám, které ničí zdivo a vzácné malby na zdech. Důvodem je pohyblivé podloží pod kostelem, které je z důvodu tehdejší těžby stříbra nestabilní. V letech 1905-1908 zde byla vystavěna dnešní pseudorománská bazilika, která vznikla podle návrhu Rudolfa a Jaroslava Vomáčkových⁵³. Kostel koncipovali jako trojlodní baziliku s apsidálním závěrem a dvouvěžím v průčelí a byla určena až pro 600 lidí. O výzdobu se postarali F. a M. Urbanovi, kteří byli žáky Alfonse Muchy a zrealizovali zde velmi cenné secesní malby⁵⁴. Návrhy interiéru ztvárnil Josef Kastner a Kamil Hilbert, kteří se např. podíleli na dostavbě chrámu sv. Víta v Praze nebo sv. Barbory v Kutné Hoře. Jako kamenický učeň zde pracoval pozdější prezident Antonín Zápotocký. Spolu s bazilikou byla zároveň vybudována márnice a ohradní zeď. Původní kostel v Gruntě byl zasvěcen Zvěstování Panně Marii a toto zasvěcení bylo ponecháno i při výstavbě nového kostela.

⁵² Depositum, Grunta – kostel Zvěstování Panny Marie [cit. 2016-10-08] URL: http://www.depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_3135

⁵³ HRNČÍŘOVÁ, Alžběta. Malířská výzdoba farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita Brno, Fakulta filozofická. s. 15-18.

⁵⁴ HRNČÍŘOVÁ, Alžběta. Malířská výzdoba farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita Brno, Fakulta filozofická. s. 18-24.

Charakteristika:

5.19.1 Exteriér

Bazilika je postavena tzv. rádkovým zdivem a jako materiál byl použit hořický pískovec. Zdivo je vyzděno z kvádrů na vápennou maltu v úzkých spárách. Stavba z vnější strany není nijak omítnuta, čímž lépe vyznívá idealizovaná nápodoba románského chrámu. Bazilika stojí na odstupněném kamenném soklu, který vychází ze základového zdiva a je ukončen soklovou římsou. Sokl je zpracován z větších zarovnaných kvádrů a kontrastuje tak s hruběji opracovaným nadzemním zdivem. Nároží zdiva baziliky je, kvůli dobrému zpevnění hran, zpracováno armaturou. Na zdech se nachází lizény, obloučkový vlys s konzolami a slepé arkády.

Východní stěna-průčelí:

Východní stěna je tvořena dvouvěžovým průčelím a vstupním portálem. Průčelí, stejně jako ostatní stěny, vychází z kamenného soklu, který navazuje na nadzemní zdivo. Věže jsou pomocí říms děleny do jakýchsi čtyř pater. Přízemní část průčelí lemuje profilovaná pískovcová římsa, podepřená malými ozdobnými konzolami. Římsa se spojuje nad portálem v trojúhelníkovém zalomení. Pravá věž je, na rozdíl od levé věže, v přízemí prolomena ve východní a severní stěně okenním otvorem s půlkruhovým záklenkem, připomínající tzv. špaletová okna. Do levé věže vede z jižní stěny boční, půlkruhově sklenutý portál. V patře věží se již u obou nachází z každé stěny jeden okenní otvor s půlkruhovým záklenkem. Nad portálem je umístěna trojice sdružených oken. Pod horní římsou se v tomto patře nachází na každé stěně vždy jeden pás zdobený kanelurami. Třetí, výškově nejnižší patro, je taktéž z horní i spodní strany lemováno římsou. Stěny věží jsou v tomto patře zdobeny vždy trojicí „slepých“ arkád s úzkou spárou uprostřed, kudy proudí dodatečné světlo. Toto patro je ve středu, tedy v místě hlavní lodi, v mezivěží, zakončeno trojúhelníkovitým štítem, lemovaným obloučkovým vlysem a kanelurami a členěno trojicí úzkých, podélných, půlkruhově sklenutých okenních otvorů. Čtvrtá odstupněná úroveň věží je ze všech stran prolomena okenními otvory s půlkruhovým záklenkem. Pod horní římsou je zdivo zpracováno obloučkovým vlysem.

Portál:

Vstupní portál je umístěn přímo ve středu přízemí mezi věžemi a vstupuje se tudy do hlavní lodi baziliky. Jedná se o tzv. ústupkový portál. Vychází ze soklu, je nálevkovitě rozevřený a odstupněný trojicí štíhlých sloupků v ústupcích, které jsou zakončeny košovými hlavicemi a zdobeny pletenci. Jsou ukončeny náběžní římsou, ze které vychází profilovaně zdobená archivolta s tympanonem.

Severní a jižní stěna:

Severní a jižní stěna baziliky jsou zpracovány symetricky totožně. Hlavní loď je patrová s půdní krovovou nadezdívkou. Dvě postranní boční lodi jsou přízemní a jsou napojeny na hlavní loď. Boční přízemní lodě jsou členěny šesti poli, která jsou oddělena pilastry a nahoře ukončena obloučkovým vlysem. Tato pole jsou prolomena vždy po jednom okenním otvoru s půlkruhovým záklenkem s široce rozevřenými špaletami. Stěny boční lodi jsou zakončeny profilovanou římsou.

Patro hlavní lodi je již členěno jen třemi poli, opět oddělenými pomocí pilastrů, zakončenými obloučkovým vlysem a pásem kanelur. Tato pole jsou prolomena dvojicí sdružených okenních otvorů, taktéž s půlkruhovým záklenkem. Stěna je nahoře opět zakončena profilovanou římsou, na kterou zde navazuje krovová konstrukce.

Západní stěna:

Bazilika je zakončena dlouhou okrouhlou apsidou. Jelikož je apsidální zakončení poměrně protáhlé, navazují zde na ní ze stran snížené boční lodě, zpracované ve stejném stylu jako celý bok kostela. Jedná se tedy dvě pole členěná okny s půlkruhovým záklenkem a špaletovým rozevřením, oddělená pilastry a zakončené obloučkovým vlysem s profilovanou římsou.

5.19.2 Interiér

Vstup do baziliky je na západní stěně v průčelí budovy. Je zde umístěn vstupní portál vedoucí do chrámové předsíně. Z této předsíně či tzv. podvěží se vstupuje do hlavní lodi velkým klenutým obloukovým portálem, ve kterém jsou vsazeny dřevěně konstruované dveře s pěticí geometricky členěných vitrážových tabulí. Nad touto předsíní se nachází tribuna, ve které jsou umístěny varhany.

Hlavní loď kostela je členěna třemi poli křížové klenby s dělicími pasy usazenými v římsové konzole. Prostor hlavní lodi je osvětlen vždy jedním sdruženým oknem pro každé pole s křížovou klenbou a to ze severní i jižní strany. Boční snížené lodě jsou od hlavní lodě děleny mezilodní arkádou, ve které se střídají válcové sloupy s hranolovými pilíři. Sloupy jsou umístěny na patkách s nárožními drápky a jsou zakončeny košovítymi hlavicemi, které jsou zdobeny tesanými kříži a rostlinnými motivy. Na dřících sloupů jsou umístěny mosazné svícny. Hranolové pilíře jsou taktéž poměrně zdobné. Stojí na odstupněné patce a v nárožích jsou členěny úzkými sloupky zakončenými taktéž košovítymi hlavicí. Boční lodě jsou taktéž zakončeny křížovou klenbou s dělicími pasy svedenými do konzoly. Prostor bočních lodí je osvětlen v každém poli vždy jedním široce rozevřeným špaletovým oknem.

Hlavní loď je zakončena vítězným obloukem, kde přechází do apsidy, která je sklenuta konchou. Apsida je členěna třemi podélnými, půlkruhově sklenutými okenními otvory, ve kterých jsou vsazeny vitráže, kterými pronikají sluneční paprsky.

Celá vnitřní část baziliky je zdobena bohatou ornamentální výmalbou a figurálními výjevy. Jedná se o unikátní soubor secesních maleb. Dominantní podkladovou barvou je zlatá. Převážná většina výmalby je zhotovena z geometrických a rostlinných ornamentálních motivů, které jsou jak v klenbách stropů, arkádách a vybraných stěnách. Jsou zde však taktéž figurální scény s náboženskými tématy. Nejčastější se jedná o vyobrazení andělů a Panny Marie. Objevují se zde také sv. Anna, sv. Jáchym a jsou zde i znaky všech třinácti evangelistů. V jednom z výjevů, znázorňujícím korunovaci Panny Marie, jsou např. vyobrazení andělé v pestrých oděvech s prvky lidových krojů. Tyto detaily odráží dobová vlastenecká cítění, která se začala projevovat ve výtvarném umění od druhé poloviny 19. století. V bohatě ornamentálně zdobených polích štítů se objevuje i vyobrazení českého dvouocasého lva.

Výpověď map:

Na mapách SK je zakreslena na stavební parcele č. 90 a pozemkové parcele 637 červeně značená obdélná stavba s kruhovitým zakončením (mělo by se jednat o tříhranný chór) a vyčnívající předsíní na severní stěně kostela. Kolem kostela je zakreslen poměrně rozlehlý prostor hřbitova, který je obehnan ohradní zdí. V areálu je zakreslena ještě jedna červeně značená obdélná budova se stavební parcelou č. 91 v jihovýchodním rohu. Jednalo se

pravděpodobně o bývalou faru, patřící ještě ke starému kostelu. Mapa IS nezachytila žádnou změnu.

Na současné mapě je již zakreslena rozsáhlá trojlodní bazilika, orientovaná průčelím k západu.

Datování:

Z map SK víme, že roku 1841 zde stál malý jednolodní kostel. Současná bazilika a její komplex byly podle písemných pramenů vybudovány v letech 1905-1908. Je vystavěna v pseudorománském stylu, což je jeden z historizujících slohů, které jsou charakteristické pro období kolem začátku 20. století. Secesní výmalba v interiéru kostela je taktéž charakteristická pro začátek 20. století. Je zde poměrně velký soubor těchto secesních maleb a samotná bazilika je největší z vesnických kostelů nejen u nás, ale i ve střední Evropě. Pseudorománská márnice vznikla ve stejném období, taktéž i novorenesanční fara, která je jako jediná jinak slohově pojatá.

6 Závěr

Hlavním cílem mé práce bylo shrnout a zpřehlednit veškeré známé informace o obci a vytvořit katalog věnující se popisu vnějšího vzhledu a užití historických konstrukcí vybrané vesnické zástavby.

V České republice se zachoval poměrně velký počet tradiční venkovské architektury. Díky četným, především socialistickým přestavbám těchto objektů, které zasáhly všechny regiony, lidé kolem nich většinou projdou bez povšimnutí a tak jsou tyto stavby současnou společností celkem opomíjené. I když spousta lidových staveb ztrácí svůj atraktivní vzhled drastickými přestavbami či zanedbalostí, což snižuje jejich estetickou i památkovou hodnotu, ale historické jádro zde stále zůstává a stojí za to se mu věnovat. I přes tyto fakta můžeme z objektů vyčíst a odvodit velké množství informací.

V Libenicích byla nepochybně původně dřevěná zástavba, která předcházela zděným stavbám. Díky prudkému rozvoji výroby a přísnému zákazu dřevěných staveb na začátku 19. století však byla původní dřevěná vesnická zástavba nahrazena stavbami zděnými. Rozmach zděných staveb na vesnicích umožnilo především také povolení pálit cihly na svém pozemku a možnost zřizování místních cihelen. Cihly umožnily mnohem jednodušší členění dosti užívaná např. na klasicistních stavbách vyžadující členité štíty, armatury, vpadliny a tenké příčky.

Domy či usedlosti byly ve většině případů koncipovány jako podélné jednotraktové stavby s úhlovou skladbou v podobě stodoly. U nově zděných staveb byly inovovány i ostatní konstrukce, jako např. krovy, které od 19. století uplatňovaly vaznicovou soustavu. Nový vytápěcí systém založený na úzkém tahovém komínu umožňoval napojení inovovaných vytápěcích zařízení (sporáky, kamna...). Většina historické zástavby v Libenicích si zachovává vzhled z úprav 19. či počátku 20. století. Vznikla zde víceméně nová, především klasicistní zástavba, ale díky tehdejšímu historizujícímu charakteru můžeme v některých případech obdivovat architektonická a konstrukční řešení staveb, která užívala a opakovala mnohé ze starších používaných tvarů. Domy se zápražím si například ještě zachovávají návaznost na starší předešlé dřevěné stavby. Většina již zděné zástavby bez zápraží, vyznačující se charakteristickými římsami, valbami a okny, se již hlásí ke klasicismu. Jiné stavby však byly neesteticky upravovány socialistickými přestavbami, které jsou dodnes na vesnicích nejvíce patrné a viditelné.

Nejzajímavějšími ukázkami venkovského klasicismu v Libenicích jsou domy čp. 35, 40 a 6. Některé z domů si zachovávají starou fasádu neponičenou socialistickými úpravami. Jedná se například o dům čp. 40, kde je zachovaná krásná, plasticky vystouplá klasicistní fasáda se zdobeným štítem. Zachovala se zde také zajímavá fasáda u domu čp. 22, která je nádhernou ukázkou moderny počátku 20. století.

Při jednotlivých usedlostech se zachoval poměrně velký počet zděných vjezdových bran, což ve středních Čechách není úplně neobvyklé. Značný počet klenutých vjezdových bran nejspíše zanikl úplně nebo byly ubourány na brány piliřové, přesto se zde najdou pěkné ukázky ze staršího období. U budovy čp. 1, tedy bývalé tvrze, se zachovala nádherná půlkruhově sklenutá a výrazně plasticky zdobená barokní brána z doby, kdy budova sloužila ještě jako hospodářský dvůr. Za zmínku zde také stojí půlkruhově sklenutá klasicistní brána patřící k usedlosti čp. 6. Jak jsem již zmiňoval, nejčastěji zachované brány jsou segmentově sklenuté či piliřové. U usedlosti čp. 35 se navíc zachovala krásně zdobená dřevěná novorenesanční vrata s kosočtvercovými a vějířovitými motivy, která jsou vsazena v pozdně klasicistní segmentově sklenuté vjezdové bráně.

Rekonstrukce původního vzhledu staveb a hledání starých, dosud viditelných historizujících konstrukcí, by měla zvýšit naši úctu k těmto stavbám, které založili a podle svých představ a potřeb kdysi vybudovali naši předkové. V mnoha případech by si stavby zasloužily při novodobých rekonstrukcích více empatismu a ohleduplnosti.

7 Resumé v anglickém jazyce

My thesis starts with description of the earliest settlement in the region of Libenice village and monitors the locality since the prehistorical times. Very interesting and important discovery of Celtic shrine became a phenomenon about which a lot of doubts has been said.

Work gradually passes into the description of the development of the locality since the Middle Ages to the present. Moreover, I wanted to emphasize the importance of silver ore mining in that area as a centre of the main silver ore regions in our country.

The main part of the work is a catalogue with historical objects of folk architecture. I did not want to create just a catalogue primarily with homesteads and cottages, but also describe the society that lived there in those buildings. The historical built up area in villages Libenice and Grunda is represented by both archaic and modern architecture. The appearance and age of those buildings comes predominantly from the reconstructions which were made in the 19th century.

Given the fact that folk architecture developed differently in each region, we can consider the local buildings characteristic for rural architecture in Central Bohemia, not for all the territory of the Czech Republic.

8 Seznam použitých symbolů a zkratek

SK – Stabilní katastr

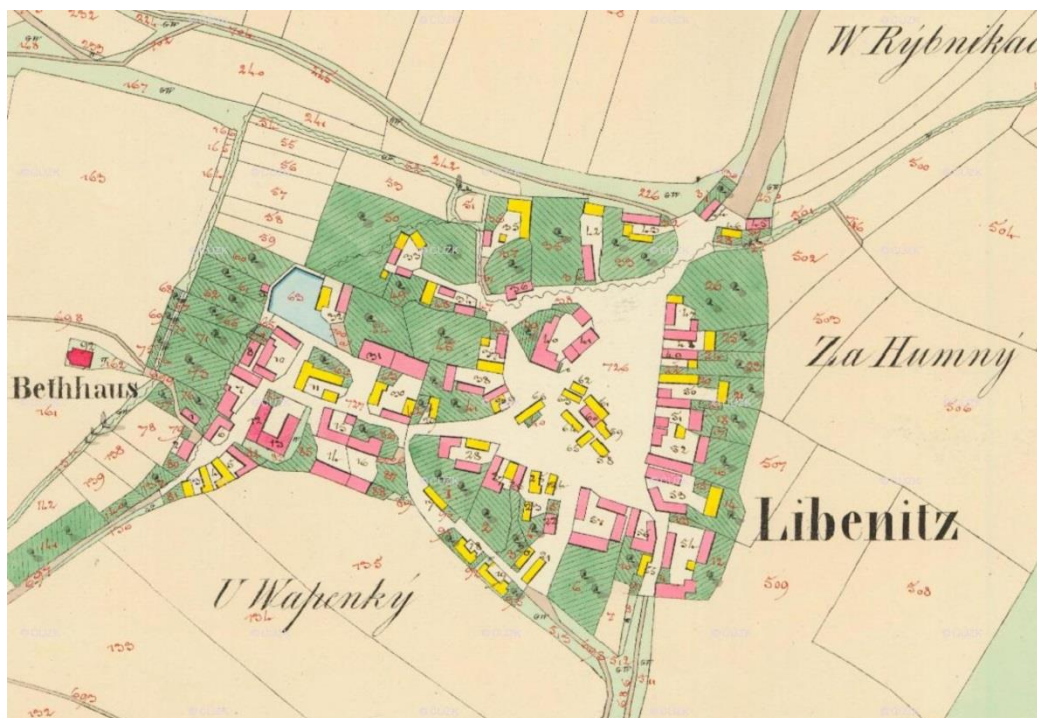
IS – Indikační skica

9 Přílohy

9.1 Mapy a katastry

Obrázek č. 1: mapa stabilního katastru obce Libenice z roku 1841

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Obrázek č. 2: indikační skica mapy stabilního katastru obce Libenice z roku 1841

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Obrázek č. 3: mapa stabilního katastru obce Libenice – Grunta

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Obrázek č. 4: indikační skica mapy stabilního katastru obce Libenice – Grunta

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Obrázek č. 5: ukázka písemného operátu josefínského katastru (Státní oblastní archiv v Praze), foto Tomáš Louman 2016

Nr.	Beschreibung	Masse		Wertsch.		Anmerk.
		Fl.	Q.	fl.	q.	
1	1. 1/2 Hektar ...	1710	...	1710	...	
2	2. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
3	3. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
4	4. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
5	5. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
6	6. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
7	7. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
8	8. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
9	9. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
10	10. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
11	11. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
12	12. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
13	13. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
14	14. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
15	15. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
16	16. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
17	17. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
18	18. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
19	19. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
20	20. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
21	21. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
22	22. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
23	23. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
24	24. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
25	25. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
26	26. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
27	27. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
28	28. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
29	29. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
30	30. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
31	31. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
32	32. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
33	33. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
34	34. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
35	35. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
36	36. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
37	37. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
38	38. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
39	39. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
40	40. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
41	41. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
42	42. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
43	43. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
44	44. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
45	45. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
46	46. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
47	47. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
48	48. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
49	49. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
50	50. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
51	51. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
52	52. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
53	53. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
54	54. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
55	55. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
56	56. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
57	57. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
58	58. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
59	59. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
60	60. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
61	61. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
62	62. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
63	63. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
64	64. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
65	65. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
66	66. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
67	67. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
68	68. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
69	69. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
70	70. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
71	71. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
72	72. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
73	73. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
74	74. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
75	75. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
76	76. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
77	77. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
78	78. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
79	79. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
80	80. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
81	81. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
82	82. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
83	83. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
84	84. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
85	85. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
86	86. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
87	87. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
88	88. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
89	89. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
90	90. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
91	91. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
92	92. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
93	93. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
94	94. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
95	95. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
96	96. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
97	97. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
98	98. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
99	99. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	
100	100. 1/2 Hektar ...	280	...	280	...	

Obrázek č. 6: ukázka písemného operátu stabilního katastru (Státní oblastní archiv v Praze), foto Tomáš Louman 2016

Original
 Neue Protokolle
 der Gemeinde
Libenitz
 böhmisch
Libenice
 samt Ortschaft Gruntau
 im Kaiserthum böhm. Bezirk Neu Kollin
 1871.

Georgius Hoff
 Joseph Rötter
 Augustin 2ter Blasch
 Mathias Hofmann
 Augustin 2ter Blasch
 Augustin 2ter Blasch

9.2 Lidové stavby fotografie

Dům čp. 35 (obr. 7-10)

Obrázek č. 7: dům čp. 35, čístopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 8: dům čp. 35, foto Tomáš Louman, 2016

Obrázek č. 9: dům čp. 35, pohled do dvora, foto Tomáš Louman, 2016

Obrázek č. 10: dům čp. 35, detail vjezdové brány s dřevěnou konstrukcí vrat a dveří, foto Tomáš Louman, 2016

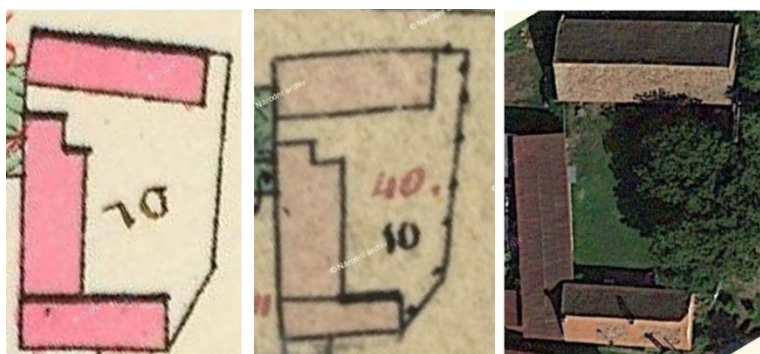

Dům čp. 40 (obr. 11-12)

Obrázek č. 11: dům čp. 40, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, Stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 12: dům čp. 40, pohled na průčelí západní stěny, foto Tomáš Louman, 2016

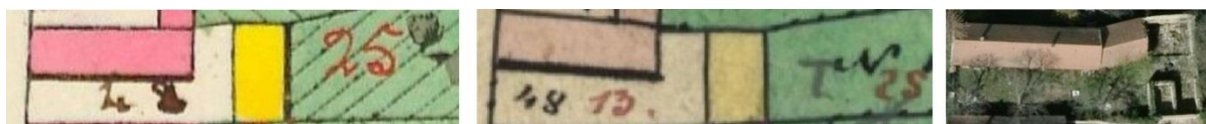

Dům čp. 13 (obr. 13-14)

Obrázek č. 13: dům čp. 13, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google mapy, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 14: dům čp. 13, pohled na průčelí domu (východní stěna), foto Tomáš Louman, 2016

Dům čp. 22 (obr. 15-16)

Obrázek č. 15: dům čp. 22, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 16: dům čp 22, pohled na průčelí domu (jižní stěna), foto Tomáš Louman, 2016

Dům čp. 14 (obr. 17-18)

Obrázek č. 17: dům čp. 14, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 18: dům čp. 14, pohled na průčelí domu (východní stěna), foto Tomáš Louman, 2016

Dům čp. 6 (obr. 19-20)

Obrázek č. 19: dům čp. 6, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 20: dům čp. 6, pohled na průčelí domu s vjezdovou bránou (severní stěna), foto Tomáš Louman, 2016

Dům čp. 12 (obr. 21-22)

Obrázek č. 21: dům čp. 12, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 22: dům čp. 12, pohled na průčelí domu, západní stěna

Zdroj: Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Dům čp. 10 (obr. 23-24)

Obrázek č. 23: dům čp. 10, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 24: dům čp. 10, pohled na východní stěnu domu, foto –Tomáš Louman, 2016

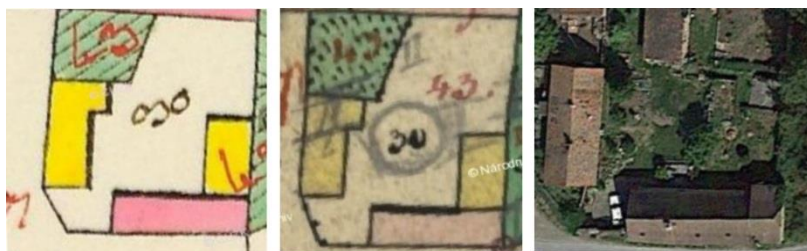

Dům čp. 43 (obr. 25-26)

Obrázek č. 25: dům čp. 43, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, Letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google mapy, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 26: dům čp. 43, pohled na jižní stěnu domu, foto Tomáš Louman, 2016

Dům čp. 68 (obr. 27-28)

Obrázek č. 27: dům čp. 68, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, Stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 28: dům čp. 68, pohled na jižní stěnu domu, foto Tomáš Louman, 2016

Dům čp. 23 (obr. 29-30)

Obrázek č. 29: dům čp. 23, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 30: dům čp. 23, pohled na východní stěnu domu, foto Tomáš Louman, 2016

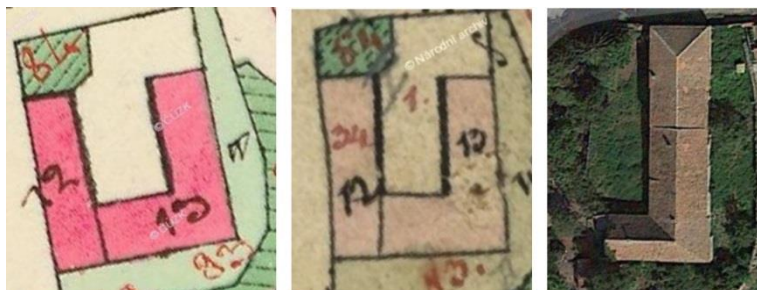
9.3 Budova bývalé tvrze a školní budovy

Tvrz (obr. 31-39)

Obrázek č. 31: dům čp. 1 (budova bývalé tvrze) čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

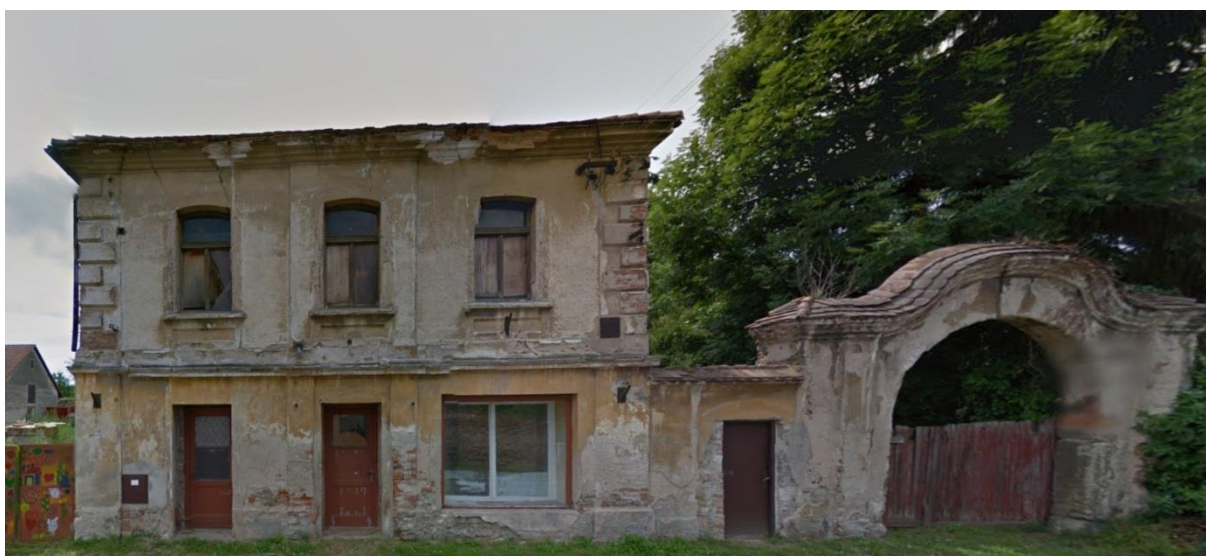
Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 32: pohled na průčelí rozšířené části východního křídla z 19. století

Zdroj: Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 33: barokní vjezdová brána do tehdejšího hospodářského dvora, foto Tomáš Louman, 2016

Obrázek č. 34: jihovýchodní nároží paláce

Zdroj: Tvrz. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/tvrz>, [cit. 2016-10-06].

Obrázek č. 35: renesanční místnost ve východní části paláce, valená klenba s výsečemi

Zdroj: Tvrz. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/tvrz>, [cit. 2016-10-06].

Obrázek č. 36: křížově sklenutá místnost s příložkami v jižním křídle paláce

Zdroj: Tvrz. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/tvrz>, [cit. 2016-10-06].

Obrázek č. 37: renesanční okenní otvor v jižním křídle paláce

Zdroj: Tvrz. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/tvrz>, [cit. 2016-10-06].

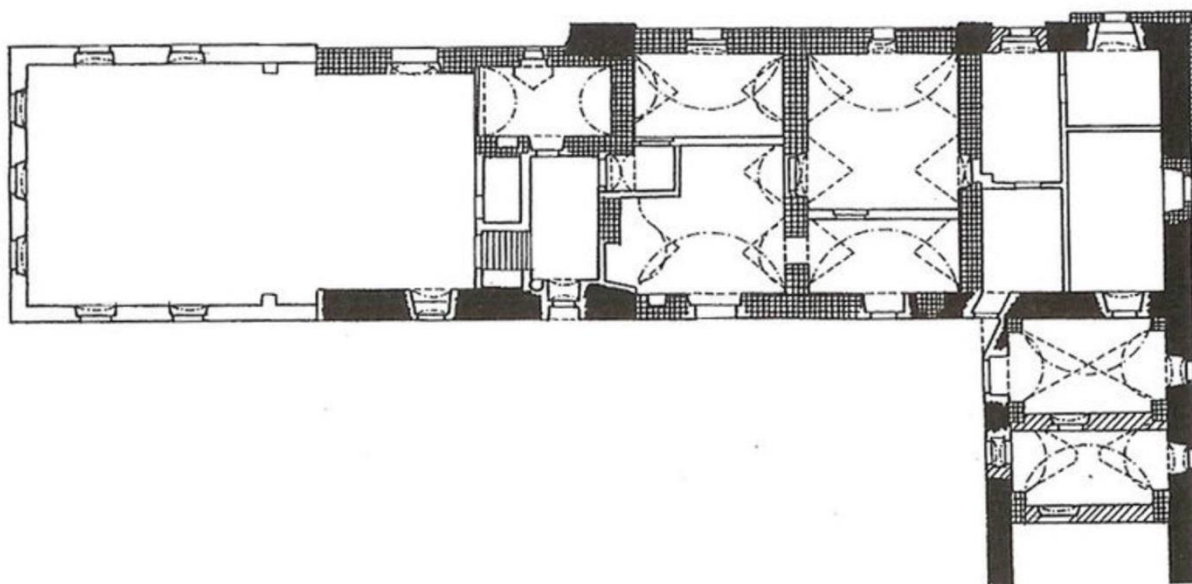
Obrázek č. 38: zbytek kamenných tesaných kusů gotického okenního otvoru ve východním křídle

Zdroj: Tvrz. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/tvrz>, [cit. 2016-10-06].

Obrázek č. 39: pláněk půdorysu přízemní části tvrže

Zdroj: SVOBODA, Ladislav – DURDÍK, Tomáš (a kol.). Encyklopedie českých tvrzí II. díl K-R. vyd. Praha 2000. s. 391.

Bývalá veřejná škola v Libenicích (obr. 40-42)

Obrázek č. 40: dům čp. 65, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 41: čp. 65, pohled na průčelí bývalé veřejné školy, východní stěna, foto Tomáš Louman 2016

Obrázek č. 42: čp. 65, přístavek druhé třídy k veřejné školní budově, foto Tomáš Louman 2016

Evangelická škola v Libenicích (obr. 43-44)

Obrázek č. 43: evangelická škola, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 44: východní stěna bývalé soukromé evangelické školy

Zdroj: Evangelická škola. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/evangelicka-skola>, [cit. 2016-10-06].

9.4 Sakrální stavby, fary

Toleranční modlitebna v Libenicích (obr. 45-50)

Obrázek č. 45: čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 46: novogotické průčelí evangelické modlitebny v Libenicích, foto Tomáš Louman 2016

Obrázek č. 47: severní stěna s původním, dnes již zazděným vstupem, foto Tomáš Louman 2016

Obrázek č. 48: pohled na jižní stěnu s apsidálním zakončením modlitebny, foto Tomáš Louman 2016

Obrázek č. 49 : vnitřní část a interiér evangelické modlitebny v Libenicích

Zdroj: Toleranční modlitebna. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/tolerancni-modlitebna>, [cit. 2016-10-06].

Obrázek č. 50 : historická kresba (veduta), pohled na toleranční modlitebnu (doba vzniku neznámá)

Zdroj: NEŠPOR, Zdeněk. Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska. vyd. Praha, 2009. s. 262.

Budova fary v Libenicích (obr. 51-52)

Obrázek č. 51: libenická fara, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, Stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 52: libenická fara, pohled na průčelí libenické fary, foto Tomáš Louman 2016

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě (obr. 53-57)

Obrázek č. 53: čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

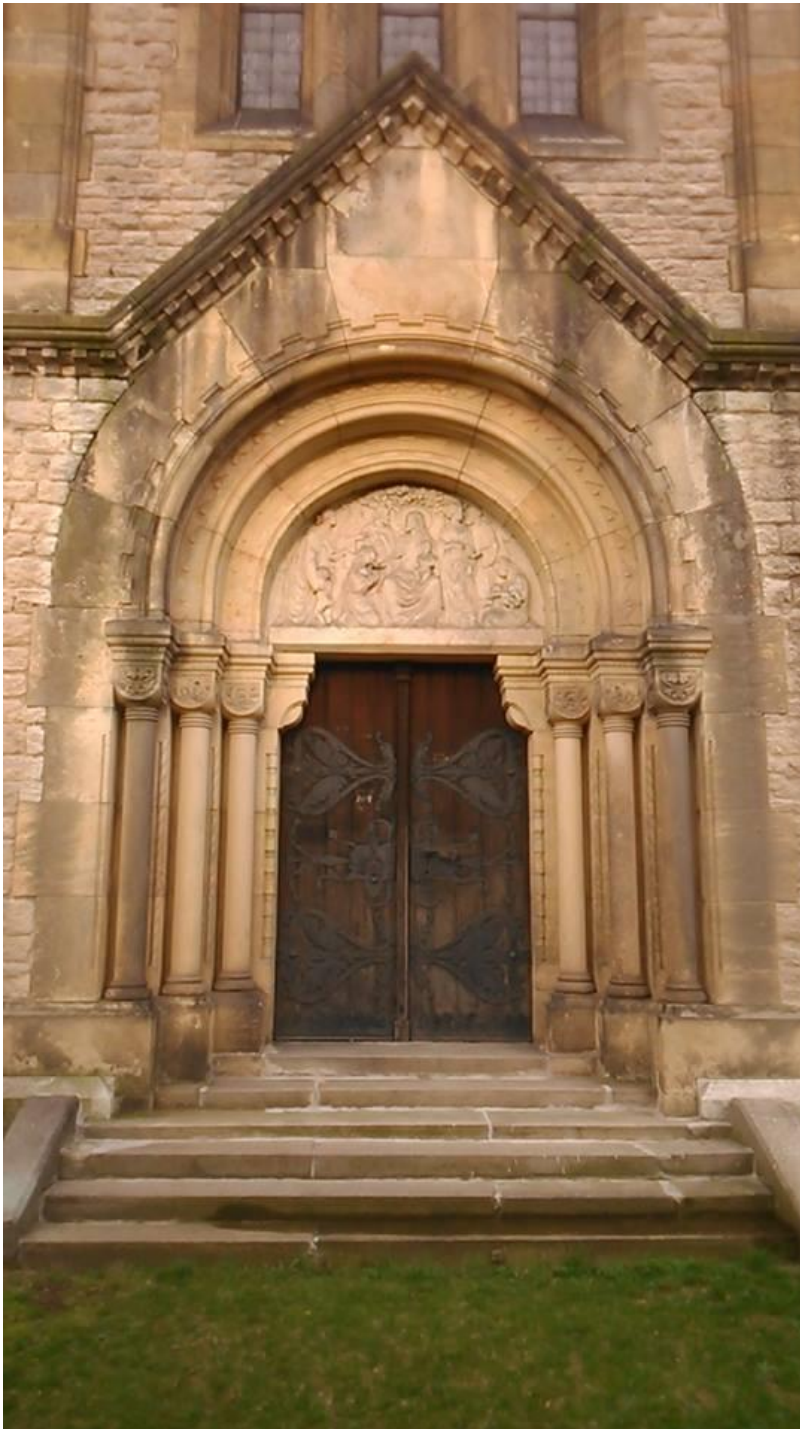

Obrázek č. 54: pohled na baziliku v Gruntě

Zdroj: Kostel Nanebevzetí Panny Marie. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/grunta/kostel-nanebevzeti-panny-marie>, [cit. 2016-10-06].

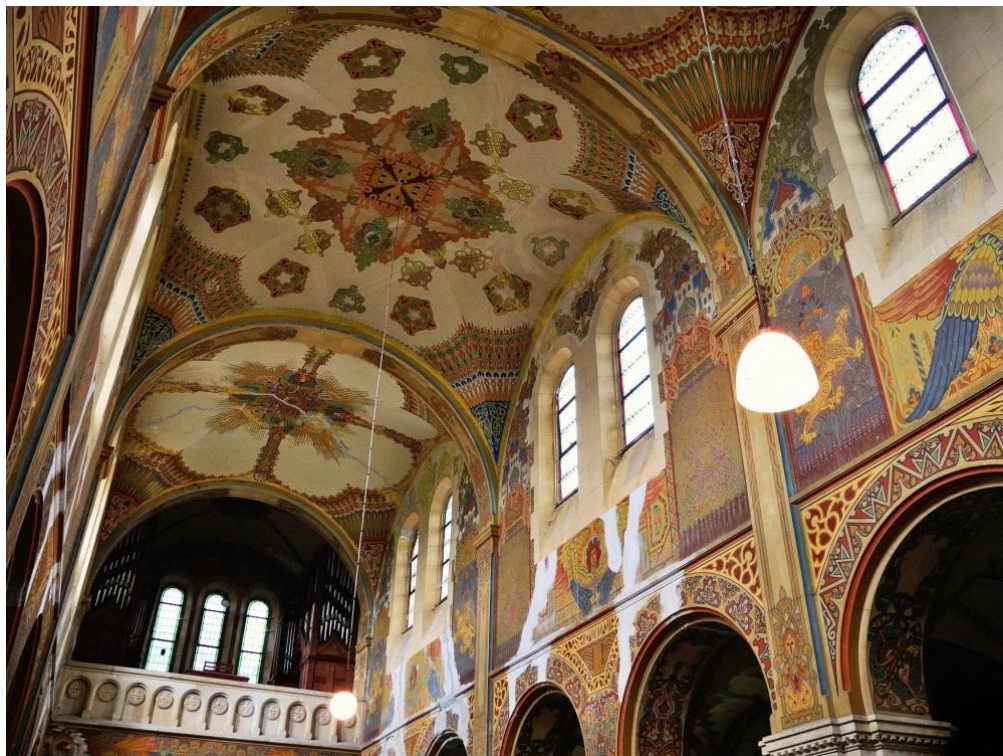

Obrázek č. 55: vstupní portál do baziliky, západní průčelí, foto Tomáš Louman 2016

Obrázek č. 56: secesní výzdoba hlavní lodě baziliky v Gruntě

Zdroj: Kostel Nanebevzetí Panny Marie. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/grunta/kostel-nanebevzeti-panny-marie>, [cit. 2016-10-06].

Obrázek č. 57: renesanční náhrobní desky v podvěží , rodu Libenických z Vrchovišť

Zdroj: Kostel Nanebevzetí Panny Marie. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/grunta/kostel-nanebevzeti-panny-marie>, [cit. 2016-10-06].

Budova márnice v Gruntě (obr. 58-59)

Obrázek č. 58: novorománská márnice v areálu baziliky v Gruntě

Zdroj: Márnice. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/grunta/marnice>, [cit. 2016-10-06].

Obrázek č. 59: západní stěna márnice s novorománskými okenními otvory, foto Tomáš Louman 2016

Budova fary v Gruntě (obr. 60-62)

Obrázek č. 60: gruntecká fara, čistopis stabilního katastru, indikační skica stabilního katastru, letecký snímek

Zdroj: ČÚZK-Archivní mapy, stabilní katastr, URL: <http://archivnimapy.czuk.cz/>

Google maps, In: Google maps, URL: <http://maps.google.cz/>, cit. 6. 10. 2016.

Obrázek č. 61: gruntecká fara, pohled na novorenesanční faru z výšky, areál baziliky v Gruntě

Zdroj: Fara. www.cestyapamatky.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/grunta/fara>, [cit. 2016-10-06].

Obrázek č. 62: novorenesanční průčelí fary v Grutě, foto Tomáš Louman 2016

10 Seznam použitých pramenů a literatury

10.1 Prameny

MIKULEC, Jiří (ed). *Mikuláš Dačický z Heslova: Paměti*. Praha. 1996.

BARTOŠ, Martin (ed.). Jan Kořínek: *Staré paměti kutnohorské*. Kutná Hora. 1997.

Národní archiv Praha, *Josefínský katastr*, inv. č. 2252.

Národní archiv Praha, *Stabilní katastr*, inv. č. 3987.

10.2 Literatura

POCHE, Emanuel, et al.: *Umělecké památky Čech 2 (K – O)*. Vydalo nakladatelství Academia, Praha 1978.

ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických staveb*. Praha, 2003, 2007. ISBN 80-7203-548-7.

ŠKABRADA, Jiří. *Lidové stavby: Architektura českého venkova*. Praha, 1999. ISBN 80-7203-082-5.

VAŘEKA, Josef; FROLEC, Václav. *Lidová architektura*. Praha. 2007, ISBN: 978-80-247-1204-8.

NEŠPOR, Zdeněk. *Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska*. Praha. 2009, ISBN: 978-80-7017-129-5.

BÍLEK, Jaroslav. *Kutnohorské dolování 9. Historický přehled k problematice poddolování, hald a vrchlické přehrady*. Kutná Hora. 2001, ISBN 80-86406-15-6.

PEKAŘ, Josef. *České katastry 1654-1789*. Praha. 1932.

VÁVRA, Josef. *Dějiny královského města Kolína nad Labem do roku 1618*. Praha. 2014, ISBN 978-80-257-1283-2.

JOUZA, Ladislav – RIŠLINK, Vladimír. *Kolínsko na počátku novověku*. vyd. Kolín, 1999.

HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Praha. 1980.

HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás*. Praha. 1970.

ŠIMEK, T. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, vyd. Praha, 1989

RYBOVÁ, Alena; SOUDSKÝ, Bohumil. *Libenice – keltská svatyně ve středních Čechách*. Praha. 1962.

FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. vyd. Praha. 1960.

VALENTOVÁ, Jarmila. *Hutnická pec z doby laténské z polohy Libenic-Skalka, okr. Kolín*. In: *Archeologie ve středních Čechách* 6/2, 2002. ISSN:1214-3553

HRNČÍŘOVÁ, Alžběta. *Malířská výzdoba farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Gruntě*. Brno, 2009. Bakalářská diplomová práce. Masarykova Univerzita Brno, Fakulta filozofická.

DAŠKOVÁ, Martina. *Lidová architektura na Podorlicku v kresbách Aloise Beera*. Pardubice, 2013. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická.

PLEMROVÁ, L. – NOVÁKOVÁ, A. – ČERNÁ, M. – HEMERKOVÁ, M. *Lidová architektura v české republice: setkání a prezentace prací středoškolských studentů na ČVUT*. Praha, 2015. Gymnázium Jana Nerudy v Praze.

PEJŠA, Jaroslav – STRKANEC, Milan. *Historické pivovary kolínska*. vyd. Praha, 2011. ISBN 978-80-01-04782-8.

BENEŠ, František. *Hrádek nad Páchnem v Kutné Hoře*. In: *Kutnohorsko-Vlastivědný sborník*, 2008. ISSN 1212-6098.

SVOBODA, Ladislav – DURDÍK, Tomáš (a kol.). *Encyklopedie českých tvrzí II. díl K-R*. vyd. Praha 2000. ISBN 80-7203-279-8.

ŠIMEK, Josef. *Kutná Hora XV. A XVI. století*. vyd. Kutná Hora, 1907.

ŠKABRADA, Jiří. *Přehled vývoje historických stavebních konstrukcí*. vyd. Univerzita Pardubice, 2015.

10.3 Internetové zdroje

ČÚZK – Archivní mapy, *Stabilní katastr*, URL: <http://archivnimapy.cuzk.cz/>

Cesty a památky, *Keltská sídliště a svatyně (domnělá)*. URL:

<http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/keltske-sidliste-a-svatyne-domnela>

Cesty a památky, *Tvrz*. URL: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/tvrz>

Obec Libenice, *Historie Libenic*, URL: <http://www.libenice.cz/historie>

Depositum, *Grunta – kostel Zvěstování Panny Marie*. URL: http://depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_3135

Rodokmen naše kořeny, *Libenice*. URL: <http://rodokmen.nase-koreny.cz/obce/tuma/kolinsko/libenice.html>

Novověké a moderní vesnice. URL: <http://www.lidova-architektura.cz/architektura-historie/vesnice-osidleni/novovek-vesnice-pozemky.htm>

Žirovnické erby, *Smíškové z Vrchovišť*. URL: <http://www.zirovnice.cz/erb-smisku-z-vrchovist/d-88259/p1=22651>

Hrady, *Libenice*. URL: <http://www.hrady.cz/?OID=5517>

Libenice, *veřejná škola*. URL: <http://www.libenice.cz/historie>